

Utveckling av medborgardialog
– ett samarbete mellan Ale kommun och Ghanzi District i Botswana

Förvaltningshögskolans
rapporter

Rapport **144**

Kerstin Bartholdsson

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Förvaltningshögskolans rapporter

Redaktionsrådet för Förvaltningshögskolans rapporter består av följande personer:

Carina Abrahamsson-Löfström	Björn Rombach
Gregg Bucken-Knapp	Osvaldo Salas
Vicki Johansson	Iwona Sobis
David Karlsson	Rolf Solli
Gustaf Kastberg	Ewa Wikström
Lena Lindgren	Patrik Zapata
Stig Montin	

Redaktör:

David Karlsson

E-post: david.karlsson@spa.gu.se

Förvaltningshögskolans rapporter kan beställas via brev, eller e-post till redaktören.

Förvaltningshögskolan

Box 712

405 30 GÖTEBORG

En lista över publicerade rapporter i serien finns längst bak i rapporten.

Förvaltningshögskolans rapporter
nummer 144

Utveckling av medborgardialog

– ett samarbete mellan Ale kommun och
Ghanzi District i Botswana

Kerstin Bartholdsson

Utveckling av medborgardialog
– ett samarbete mellan Ale kommun och Ghanzi District i Botswana
Kerstin Bartholdsson
Första upplagan
Första tryckningen

©2018 Författaren
Tryckning Kompendiet
ISSN 1401-7199

Förord

Förvaltningshögskolan fick 2016 möjlighet att delta i ett projekt som syftade till att främja samverkan genom personrörlighet mellan universitetet och det omgivande samhället. Tanken var att en forskare skulle delta i utvecklingsarbete utanför universitetet och bidra med kunskap och forskningsresultat, samtidigt som erfarenheter från omvärlden skulle återkopplas till universitetet. Ett samarbete inleddes med Ale kommun, och i förlängningen, Ales internationella partnerskapskommun Ghanzi i Botswana. Samarbetet går ut på att gemensamt utveckla formerna för medborgardialog på de båda orterna. Att föra dialog med medborgarna är en urgammal tradition i Botswana och en form av demokratiutveckling som de flesta svenska kommuner sysslar med i dag.

För en utbildning i offentlig förvaltning är en kommun en självklar samarbetspartner och personrörligheten, från akademi till kommun, har inneburit att undertecknad har fått möjlighet att följa ett demokratiutvecklingsarbete i Ale och Ghanzi. Stort tack till politiker och tjänstepersoner i Ale kommun och i Ghanzi District för att ni så generöst har låtit mig följa ert utvecklingsarbete. Särskilt tack till gruppen för partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ale kommun, projektledaren Cecilia Stedt, samt Inga-Lill Andersson, Björn Järbur, Jan Skoog, Håkan Spång, Joachim Wever och motsvarande grupp i Ghanzi, projektledare Joyce Bosele samt Maipelo Khei och Bobeng Segakolodi. Tack också till David Karlsson vid Förvaltningshögskolans redaktionsråd som har läst och kommenterat manuset, vilket bidragit till flera textförbättringar.

Förvaltningshögskolan i december 2017
Kerstin Bartholdsson

Förkortningslista

Ds	Departementserien – utredning från något av Svenska regeringskansliernas departement
FGU	Förvaltningshögskolans vid Göteborgs universitet
FN	Förenta Nationerna
GDC	Ghanzi District Council
GU	Göteborgs universitet
ICLD	International centre for local democracy
KL	Kommunallagen
KLOSS AkUt	Kunskapsutbyte och lärande inom strategisk samverkan/akademi ut
KOLV	Förstärkt förvaltningsforskning och mer kvalificerad förvaltningsutbildning i Västsverige
NGO	Non-governmental organization
NPM	New Public Management
RAD	Remote Area Dwellers
SIA-skolan	Skolans inre arbete (SOU 1974:53)
SKL	Sveriges kommuner och landsting
SOU	Statens offentliga utredningar
VINNOVA	Verket för innovationssystem, med målsättningen att stärka Sveriges innovationskraft för hållbar tillväxt och samhällsnytta
VGR	Västra Götalandsregionen

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
<i>KLOSS AkUt</i>	<i>2</i>
<i>Partnerskapsarbetet</i>	<i>4</i>
<i>Ale kommun</i>	<i>5</i>
<i>Ghanzi District, Botswana</i>	<i>7</i>
<i>Att följa ett projekt</i>	<i>9</i>
<i>Disposition</i>	<i>12</i>
2. Medborgardialog och demokratiutveckling.....	13
<i>Behovet av demokratiutveckling</i>	<i>13</i>
<i>Demokratimodeller</i>	<i>15</i>
<i>Varför medborgardialog?</i>	<i>17</i>
Den kommunala kontexten.....	19
<i>Föreningslivets betydelse</i>	<i>19</i>
<i>Personers betydelse</i>	<i>21</i>
3. Demokratiutveckling, partnerskapsarbete och kunskapsutbyte	24
Demokratiutveckling	25
Partnerskapsarbetet.....	37
Kunskapsutbyte	46
4. Sammanfattande diskussion	56
<i>Demokratiutveckling.....</i>	<i>56</i>
<i>Partnerskapsarbete och kunskapsutbyte</i>	<i>57</i>
<i>Skillnader och likheter</i>	<i>59</i>
Käll- och litteraturförteckning	62
Bilaga 1: Loggbok för Kloss AkUt	67
Bilaga 2 Intervjumallar	74

1. Inledning

We believe in communication, Botswana have never been into war. When we wanted freedom from the British, we sent three of our oldest chiefs to the administration in London, to ask "please could we have our country back". And that was how it started the dialogue about independence.

Uttalandet gjordes av en person vid lägerelden i Okavangodeltat i Botswana. Diskussionen handlade om Kgotla-mötenas funktion och betydelse historiskt och i dagens Botswana. Kgotla-mötet har traditionellt uppgiften att samla invånarna till dialog i olika frågor. Frågorna som tas upp är ofta lokala politiska spörsmål men dialogmötet kan också fungera som rättsskipning i lokala tvistemål. Om man drar paralleller till Sverige kan Kgotla-mötet liknas vid både gamla tiders direktdemokratiska kommunalstämma (före 1954) och kanske i ännu högre grad tingen på den tiden då landskapen utgjorde en administrativ enhet (1200-talet) där både rättsskipning och politiska angelägenheter avhandlades. Att samla invånarna till överläggning har lång tradition på många platser i världen. I Europa lär vi oss att de gamla grekerna var först med att konstruera ett demokratiskt system men vissa botswanier¹ hävdar att de har världens äldsta demokrati genom sin gamla tradition av dialogmöten. I Botswana finns ett gammalt talesätt som säger att "We do not fight, get into wars but rather we sit and talk, discuss and solve issues" or "the highest form of war is dialogue" (*Ntwa ke ya molomo*).²

¹ Jag väljer det svenska ordet botswanier för att beteckna människor från Botswana, enligt deras terminologi heter det batswana för människor från Botswana och motswana för en person från Botswana.

² Uttalande av Maipelo Khei, Home Economics Officer, Ghanzi Council District, Botswana

Oavsett vem som kan ta åt sig äran av att ha den äldsta eller den bäst fungerande demokratin, så behöver alla politiska system utvecklas över tid. I Sverige har ett antal statliga utredningar påtalat behovet av demokratiutveckling (SOU 2001:48, 2015:96, 2016:5). När samhället utvecklas och förändras, förändras också de valda representanterna, förvaltningens roll och uppdrag och folket som väljer representanter. Nya förväntningar uppstår om hur politiken ska utformas, vad politiken ska handla om och hur politiken ska genomföras. Den här rapporten, som grundar sig på ett samarbetsprojekt mellan en kommun i Sverige och ett distrikt i Botswana, handlar huvudsakligen om hur och varför medborgardialog utvecklas i en svensk kommun, som komplement till den representativa demokratin. Den handlar också om ett internationellt samarbete, om mötet mellan två demokratitraditioner och om kunskapsutbyte och lärande genom att ta vara på varandras erfarenheter. Studien har varit möjlig att genomföra tack vare, olika nätverk och ett flertal olika projekt mellan olika aktörer såväl i Sverige som internationellt. Framförallt det av VINNOVA finansierade projektet KLOSS AkUt som främjar personrörlighet mellan akademien och det omgivande samhället.

KLOSS AkUt

Projektet *Kunskapsutbyte och lärande inom strategisk samverkan/akademi ut* (KLOSS AkUt)³ har som målsättning att främja personrörlighet från akademien till det omgivande samhället och att därmed skapa förutsättningar för samverkan. Tanken var att universitetens forskning skulle komma det omgivande samhället till del samtidigt som erfarenheter från omvärlden ska fungera kvalitetshöjande i den högre utbildningen. Göteborgs universitet (GU) ingick, som ett av elva lärosäten där forskare genom KLOSS AkUt projektet fick

³ KLOSS AkUt är finansierat av VINNOVA, Verket för innovationssystem, med målsättningen att stärka Sveriges innovationskraft för hållbar tillväxt och samhällsnytta. <http://www.vinnova.se/sv/>

möjlighet att delta i verksamheter utanför akademien. Under läsåret 2015/2016 beviljades tre institutioner på GU medel för att delta med en forskare för personörlighet. Förvaltningshögskolan (FGU), var en av dessa tre, och projektet drevs i samarbete med Ale kommun.

Förvaltningshögskolan har sedan lång tid tillbaka upparbetade kontakter med ett antal kommuner och med Västra Götalandsregionen för att stärka forskning och utbildning inom offentlig förvaltning och bidra till positiv utveckling och tillväxt i Västsverige.⁴ Tack vare detta samarbete fanns ett etablerat kontaktnät som underlättade möjligheten att hitta ett utvecklingsprojekt i en kommun. En av kommunerna som ingår är Ale som i sin tur, sedan sommaren 2012, har ett kommunalt partnerskap med Ghanzi District Council i Botswana. Inom partnerskapet pågår flera projekt inklusive ett som handlar om att utveckla medborgardialog. Ales deltagande i partnerskapsprogrammet finansieras av International Centre for Local Democracy (ICLD)⁵. Kravet för finansiering är att ömsesidighet ska genomsyra hela projektperioden från "problem- och målformulering till utförande och uppföljning."⁶ Samarbetet bygger på att det ska gagna båda de ingående deltagarna så att även deltagarorganisationen från Sverige utvecklas i relation till programmets mål.

Det som beskrivs ovan är exempel på statligt och kommunalt samarbete som pågår men också på betydelsen av nätverk och partnerskap. Traditionella arbetssätt inom det demokratiska systemet utmanas av nya krav och förväntningar från olika medborgargrupper, och såväl politiker som tjänstepersoner deltar i utvecklingsar-

⁴ Avtalet Förstärkt förvaltningsforskning och mer kvalificerad förvaltningsutbildning i Västsverige (KOLV), har pågått sedan 1995 och innebär att Förvaltningshögskolan inte bara utbildar studenter till offentlig förvaltning utan kommunerna och regionen fungerar som samarbetspartner där praktiker deltar i undervisningen och forskare gör olika uppdrag i kommunerna.

⁵ ICLD hjälper till att etablera och underlätta internationella samarbeten på lokal nivå, utvecklar och driver utbildningsprogram och genererar ny kunskap inom demokratiområdet. <http://www.icld.se/start.pab>

⁶ <http://www.icld.se/start.pab>

beten för att möta dessa utmaningar. Internationellt samarbete framhålls som viktigt och värdet av att lära av andras erfarenheter uppmärksammas. Det är också exempel på statlig styrning genom olika forskningsfinansiärer vilka alla ska verka för utveckling och lärande mellan olika aktörer såväl nationellt som internationellt. En rad tillfälligheter i ett stort nätverk av olika verksamheter med många inblandade, inte minst en förändringsbenägen kommun, är upphovet till den här studien.

Partnerskapsarbetet

Samarbetet mellan Ale och Ghanzi började genom att representanter för de båda orterna deltog i en *Match Making Conference* arrangerad av Sida/ICLD i Botswana. Syftet var att distrikt i Botswana och svenska kommuner skulle få möjlighet att träffas och hitta samarbetspartners. Ale hade drivit projektet *Unga entreprenörer*⁷ framgångsrikt vilket blev upprinnelsen till att Ghanzi tog kontakt och föreslog ett partnerskapsarbete. Partnerskapsarbetet är ständigt under utveckling och en levande diskussion om framtida samarbetsområden pågår. Parallellt med projektet om *medborgardialog* har också ett projekt om *styrning och ledning* pågått. Medborgardialogprojektet initierades genom att parterna insåg att båda behövde bli bättre på kommunikation med medborgarna. För även om Ghanzi har lång tradition av dialogarbete med medborgarna behöver till exempel dialogen med minoriteterna förbättras. Ale i sin tur har behov att förändra sina kontakter med medborgarna, att överge ortstänkande och ena kommunen, att skapa 'ett vi' i Ale. Innan jag går in på demokratiutveckling och medborgardialog kommer först en kort introduktion om de båda orterna som ingår i projektet, en problematisering kring upplägget att följa ett projekt, av denna typ samt en beskrivning av tillvägagångssättet.

⁷ <https://www.Ale.se/ungaentreprenorer>

Ale kommun

Ale är en av Göteborgs kranskommuner. Kommunen har positiv befolkningsutveckling, cirka 30 000 invånare, och är belägen utmed Göta älv i Västra Götalands län. Älven och dess goda möjligheter till transporter bidrog till att olika industrier sökte sig till området och ett antal bruksorter etablerades i slutet av 1800-talet. I början av 1900-talet var de tio orter som idag bildar Ale kommun ett antal småkommuner. Vid kommunsammanslagningarna⁸ 1974 bildade de tre tidigare kommunerna Nödinge, Starrkärr och Skepplanda tillsammans Ale⁹ kommun. Att kommunen är belägen utmed Göta älv gör att det inte fanns något naturligt centrum där kommunhus och service kunde samlas. Detta medförde att istället för att samla den kommunala servicen på ett ställe så fördelades allt från kommunhus till vårdcentraler och idrottsanläggningar mellan de olika orterna i kommunen. Det blev ett rättvisetänkande som dominerade istället för att skapa en vi-känsla i den nya kommunen.

Redan från början var Ale en "framåsyftande experimentkommun" enligt en organisationsstudie som genomfördes 1999.¹⁰ Politiskt dominerade Socialdemokraterna och det fanns så kallade starka män som företrädde partiet, men det fanns också samstämmighet mellan olika partier. Den starka politiska viljeinriktningen och samstämmigheten mellan partierna, om att kommunen skulle utvecklas, medförde att Ale profilerade sig som förändringsbenägen, en kommun som deltog i många olika typer av utvecklingsarbeten. År 1978 blev Ale exempelvis först i landet med att genomföra SIA-skolan,

⁸ Vid kommunsammanslagningarna minskade förvaltningsenheterna (kommun, köping, stad) först från 2 500 till 1 037 år 1952 och sedan till 278 fram till år 1974. Senare har några delningar skett och 2017 är antalet kommuner 290 (Montin, 2004:33)

⁹ Namnet Ale hämtades från det gamla häradet som bestod av det som idag är Ale, Lerums och Lilla Edets kommuner. Häradet upphörde som organisatorisk enhet genom 1862 års kommunalförordningar.

¹⁰ Erikson, Malgorzata (1999) Frihet inom rollen. Den politiska ledningens betydelse för en kommuns utveckling i ett längre perspektiv. Förvaltningshögskolans rapportserie nr 20, Göteborgs universitet

den samlade skoldagen. Under 1982 gjordes en unik satsning mot ungdomsarbetslöshet för alla mellan 18 och 24 år och i samband med det startades ungdomscentra på två av orterna i kommunen. Under den här perioden gjordes också omfattande satsningar, för barn och unga, inom fritidssektorn som skidbacke, isbana och friidrottsanläggningar. 1984 infördes kommundelsnämnder som senare avskaffades, 1997, och ersattes av ortsutvecklingsmöten. I slutet av 1980-talet deltog Ale i frikommunförsöket som innebar att kommuner fick "göra avsteg från statlig reglering i syfte att bättre kunna anpassa den kommunala organisationen till lokala förhållanden" (Prop. 1983/84:152, Kommitté dir 1990:79). Målet var att bättre utnyttja samhällsresurserna och öka effektiviteten i den kommunala verksamheten. I den andan har det fortsatt med olika experiment. En tjänsteperson uttryckte det som att "vi har ungdomsfullmäktige och ungdomsråd (det har vi haft länge) och vi har brukarråd på alla möjliga ställen (äldreboenden, funktionshinderboenden osv) vi har testat väldigt mycket, medborgarpaneler, elevråd i skolan, vänorter och internationella samarbeten" (Tjänsteperson 4). Listan på olika typer av utvecklingsarbete och experimentverksamheter kan göras lång, inte minst när det gäller den lokala demokratin. Men den kommunala verksamheten står ständigt inför nya utmaningar exempelvis med att utveckla kommunikationen med invånarna. Ett dilemma som uppstått och som gör att ortsutvecklingsmötena behöver utvecklas eller förnyas är att de riskerar att konservera invånarnas identifikation med den egna orten. Ortsutvecklingsmötena befäster de gamla orterna och permanentar ett tänkesätt av konkurrens mellan orterna istället för att svetsa samman de tio orterna till en kommun där man istället diskuterar Ale-frågor på ett tydligare sätt (Politiker 1, Tjänsteperson 6). Det som uttrycks i citatet ovan är inte ovanligt inom den kommunala verksamheten. Mycket görs, men leder det till ökat demokratiskt deltagande? Generellt finns en stark vilja från politiskt håll att utveckla och pröva nytt och att hitta mötesplatser för kommunikation med invånarna.

Vad det beror på att Ale kommun har varit så aktiv på så många olika sätt går naturligtvis inte att svara enkelt på, men en sak som kommer upp under samtal med företrädare för kommunen är föreningslivets betydelse. Bruksorterna kännetecknades av stora arbetsplatser som var genomorganiserade inte bara genom en aktiv fackföreningsrörelse utan också ett rikt föreningsliv för till exempel kultur och idrott. Frågan om det finns en Ale-anda och vilken betydelse föreningslivet eventuellt har haft återkommer jag till i kapitel tre.

Ghanzi District, Botswana

Botswana blev självständigt från Storbritannien 1966 och har sedan dess haft en stabil politisk utveckling. Landet har ett tiotal stamspråk varav setswana är det största men engelska är landets officiella språk. Presidenten som är stats- och regeringschef utses av nationalförsamlingen och nationalförsamlingen utses genom fria val i enmansvalkretsar. Lokala val sker till rådsförsamlingar i landets nio distrikt och till stadsfullmäktige i de största städerna. I Botswana finns inte tre nivåer av valda församlingar som i Sverige. Ett distrikt skulle kunna beskrivas lite som en hybrid mellan region och kommun om man jämför med svenska förhållanden. På de mindre orterna, i synnerhet på landsbygden, finns byråd. Samtidigt finns en tradition i Botswana av att samla invånarna till dialogmöten, så kallade Kgotla-möten. Kgotla-mötet har en lång tradition och gör att Botswana ser sig som en av världens äldsta demokratier. Det är den lokala hövdingen som kallar till dialogmöte ofta på medborgarnas begäran och hen ansvarar för att de aktuella frågorna tas upp på mötet. Alla har rätt att delta, alla får tala till punkt, ingen får lov att avbryta någon och mötet ska avslutas i konsensus. Formen för mötet är öppet och tillåtande men kringgärdat av regler som utgår från att individen ska visa respekt för dialogmötet. Till exempel får kvinnor inte komma klädda i långbyxor utan de måste ha kjol. Förr skulle kvinnorna också täcka huvudet, men det gäller inte längre.

Orten Ghanzi är huvudort i Ghanzi distriktet eller regionen och belägen i västra Botswana. Regionen har 43 000 invånare och centralorten Ghanzi har cirka 12 000 invånare. I Ghanzi distriktet finns 11 mindre orter (settlements). Ghanzi District Council (GDC) har ansvar för funktioner som fysisk planering, vägunderhåll, vatten och avlopp, renhållning och sophantering, försörjningsstöd för fattiga samt samhällsutveckling. I de små byarna på landsbygden saknas det mesta av samhällsservice, arbetslösheten är mycket hög och möjligheterna till försörjning är näst intill obefintliga. De flesta byarna har dock förskola och grundskola (pre-school and primary-school) samt vårdcentraler (health centre).¹¹ Det är staten som ansvarar för sjuk- och hälsovård samt utbildningsnivåerna grund- och gymnasieskola som bedrivs på lokal nivå. Staten har även ansvar för nationella samhällsutvecklingsprogram som fattigdomsbekämpning. Programmen genomförs i samarbete med lokala myndigheter och frivilligorganisationer (NGO) i de utsatta områdena och går ut på att invånarna själva ska bidra till utveckling genom olika empowerment insatser. Exempelvis försöker GDC ge invånarna förutsättningar för förbättringsarbete men det är de boende själva som gemensamt ska åstadkomma förbättringar och på sikt lyfta sig ur fattigdom. Enligt traditionen anses det viktigt att skapa plattformar där invånarna träffas och diskuterar, kommer överens, och därmed ges de möjlighet att påverka sina egna liv.¹²

De deltagande parterna Ale kommun och Ghanzi district har många likheter trots väldigt olika förutsättningar. Befolkningarna består, utifrån sina lokala förutsättningar, av relativt få högutbildade. Båda orterna har problem med att ungdomar hoppar av skolan eller inte studerar vidare, de har också problem med att skapa väkänsla inom sin kommun eller sitt distrikt. I Ale pågår något av en dragkamp mellan de olika orterna/byarna om var olika kommunala

¹¹ Utrikespolitiska institutet <https://www.landguiden.se>

¹² Project report year 2 of 3, Citizen dialogue Ale - Ghanzi

verksamheter ska placeras och ibland upplevs det som att politiker-
na företräder sin ort mer än hela Ale. I Ghanzi finns svårigheter med
att integrera minoriteter som av tradition inte är bofasta och därmed
inte delaktiga i samhället. Minoriteterna talar inte engelska, de äldre
har inte gått i skolan, de ser inte vikten av barnens skolgång och de
omfattas inte av dialogtraditionen. Båda behöver förbättra kommu-
nikationen med invånarna, arbeta med motivationen hos skolbarnen,
höja utbildningsnivån och stärka vi-känslan ute i byarna.

Det gemensamma målet med partnerskapsprojektet är att ut-
veckla formerna för medborgardialog på de båda orterna utifrån
gemensamma problem men var och en utifrån sina förutsättningar.
För även om det är stora skillnader mellan Sverige och Botswana,
inte minst i utvecklingsnivå, anser de båda parterna att de har myck-
et att lära av varandra. Att demokratiutveckling behövs motiveras
bland annat av att det hållbara samhället ska byggas, ett samhälle
som är såväl ekologiskt, ekonomiskt som socialt hållbart och Agenda
2030¹³ gäller i alla världens länder. Social hållbarhet kan handla om
de övergripande globala frågorna som rättvisa, fred och säkerhet
men det kan också handla om lokalt förankrade frågor och möjlig-
heten att påverka i den egna vardagen. En viktig faktor för att uppnå
ett socialt hållbart samhälle är en fungerande demokrati, som bygger
på yttrandefrihet och där olika former för deltagande i politiken ses
som en självklarhet.

Att följa ett projekt

I de flesta svenska kommuner pågår arbete med att förbättra
kommunikationen mellan å ena sidan de som representerar
kommunen, folkvalda och tjänstepersoner/serviceproducenter och å

¹³ Agenda 2030 - FN:s globala mål, 17 mål och 169 delmål, för hållbar utveckling som
gäller från 2016 och ersätter milleniemålen. Målen är resultatet av internationella över-
läggningar, som ger uttryck för världsbefolkningens önskemål, vår gemensamma plan
för planetens framtid. (<http://www.regeringen.se>)

andra sidan medborgarna som är väljare och servicekonsumenter. Medborgare vill ha möjlighet att påverka sin egen vardag och politiker och tjänstepersoner behöver input från medborgarna i olika sammanhang. Men för att dialog mellan styrande och medborgare ska fungera krävs ett aktivt arbete från kommunens representanter och det krävs också intresserade aktiva medborgare. Det som gör Ales arbete kring demokratiutveckling speciellt är att de genom sitt internationella partnerskapsarbete samarbetar med Ghanzi som har en urgammal tradition av att föra dialog med medborgarna. I samarbetsavtalet står det att parterna ska verka för utveckling och lärande och ta vara på varandras kunskaper och erfarenheter.

Underlaget till den här rapporten bygger delvis på det material som samlades in under det första året, det vill säga anteckningar om olika aktiviteter och observationer som noterades i loggboken för avrapportering till VINNOVA. Att samarbetet med Ale kommun fortsatte innebar en möjlighet att följa partnerskapsarbetet med Ghanzi ytterligare ett år. Tack vare det kunde materialinsamlingen fortsätta genom deltagande på ytterligare projektmöten och ett antal intervjuer kunde genomföras. Denna studie är därför inte ett traditionellt uppdrag eller forskningsprojekt utan den utgår istället från ursprungsidén om att akademi och kommun ska mötas och samverka. Dels ska kunskapsöverföring ske från universitetet till i det här fallet kommunen och dels ska erfarenheter i kommunen återkopplas till den akademiska miljön. Även om materialinsamling har skett parallellt med deltagande i projektet har inte projektet designats utifrån en specifik forskningsfråga eller vetenskapliga urvalsmetoder, men det går ändå att applicera vissa teoretiska resonemang på materialet. Därför har denna rapport delvis karaktären av en berättelse om demokratiutveckling i Ale kommun samt om deras partnerskapsarbete och det ömsesidiga kunskapsutbytet. Först fokuseras på hur och varför medborgardialog, som komplement till den representativa demokratin, utvecklas i kommunen samt vad i den kommunala kontexten som gynnar förändringsbenägenhet. Därefter presenteras det internationella partnerskapsarbetet och vad som händer i mötet mellan två

demokratitraditioner. Slutligen handlar det om kunskapsutbyte och lärande genom att ta vara på varandras erfarenheter på olika sätt.

Demokratiutvecklingsarbetet i Ale kommun kopplas till teorier om vad som kan förklara en kommuns inställning till förändringsarbete och hur den politiska kulturen ser ut i kommunen. Inom området partnerskapsarbete och kunskapsutbyte finns ett behov av teoriutveckling men det finns inte utrymme för inom det här projektet. Utan här kommer de områdena att presenteras som en berättelse om internationellt samarbete och vad som händer i mötet mellan två olika aktörer på orter som trots stora olikheter har samma typer av problem. Frågan är vad de båda parterna framhåller som viktig kunskap, som de tar med sig i det fortsatta arbetet med demokratiutveckling? Utöver deltagande observationer har intervjuer gjorts vid ett antal tillfällen. Intervjuerna är semistrukturerade, vilket innebär att forskaren utgår från en intervjumall men låter de som intervjuas berätta relativt fritt. Fördelen med detta är att intervjun påminner om ett samtal där intervjuaren har möjlighet att ställa följdfrågor utifrån informanternas svar (Holme & Solvang 1991, Kvale 1997). Deltagande observation innebär att vara närvarande och observera det som pågår vid ett visst tillfälle. Den som observerar deltar inte själv i samtalet utan lyssnar, spelar in eller antecknar. Man kan säga att analysen delvis pågår under själva observationen genom att forskaren dokumenterar intryck och tankar utifrån sina teoretiska förkunskaper (Bjereld et al 1999). I projektet ingår cirka sex personer från Ale kommun och i första hand tre personer som arbetar med utveckling av medborgardialog i Ghanzi district.¹⁴ Projektrapporten bygger på intervjuer med de inblandade samt deltagande observationer vid ett flertal olika möten och studiebesök i såväl Ale som Ghanzi.¹⁵ Eftersom det är ett litet antal personer som intervjuats har jag valt att anonymisera vem som har sagt vad. Det framgår inte hel-

¹⁴ Både i Ale och i Ghanzi har skett förändringar under tiden som projektet pågått. Ett par personer har slutat och några nya har tillkommit men kärnan av politiker och tjänstepersoner är kvar.

¹⁵ Se bilaga 1, Förteckning över aktiviteter, loggbok för KlossAkut

ler vilken ort intervjupersonen kommer ifrån även om det oftast går att förstå av sammanhanget. I texten anges bara om personen är politiker eller tjänsteperson. Vid redovisning av citat i rapporten har vissa ändringar gjort för att avidentifiera intervjupersonen eller för att förtydliga vad som syftas på. Sådana ändringar är markerade inom hakparenteser. I de fall intervjuledarens frågor eller följdfrågor redovisas är dessa inskrivna kursivt inom hakparenteser. Vissa intervjuer har genomförts på engelska och samtliga har översatts av författaren. Vid några tillfällen framgår även, inom hakparenteser, hur personen uttryckt sig på engelska för att förtydliga innebörden.

Disposition

Efter denna bakgrundsbeskrivning av KLOSS AkUt projektet, hur FGU kom in i projektet utifrån olika nätverk och pågående verksamheter samt en kort presentation av de båda parterna som ingår följer ytterligare tre kapitel. Först ett kapitel om medborgardialog och demokratiutveckling, här ges en bakgrund till behovet av demokratiutveckling, teorier om demokrati och demokratiutveckling med betoning på medborgardialog samt exempel på vad i den kommunala kontexten som kan förklara en kommuns politiska kultur. I kapitel tre, demokratiutveckling, partnerskapsarbete och kunskapsutbyte, presenteras materialet från deltagande observationer och intervjuer med de olika representanterna från Ale respektive Ghanzi. I det fjärde kapitlet följer en avslutande diskussion.

2. Medborgardialog och demokratiutveckling

Kapitlet tar avstamp i behovet av demokratiutveckling, därefter presenteras olika demokratimodeller och relevanta teorier kring det arbete som pågår i kommunen som skapar förutsättningar för medborgardialog. Sedan diskuteras den kommunala kontexten av politisk kultur som bland annat präglas av föreningslivet på orten och betydelsen av starka personer med olika typer av engagemang. Därefter knyts diskussionen ihop med Agenda 2030, som den gemensamma nämnaren där två länder med olika demokrati-traditioner förenas i arbetet med att uppnå det hållbara samhället.

Behovet av demokratiutveckling

I nästan hundra år har Sverige haft ett system av representativ demokrati med allmän och lika rösträtt och ett stabilt partisystem. Partierna har haft hög medlemsanslutning och ett flertal partier har varit förankrade i olika folkrörelser. Detta har medfört att det har funnits många olika vägar in i politiken och många olika kontakt-typer, där medborgaren har haft möjlighet att påverka politiken indirekt mellan valen. Under sent 1900-tal och tidigt 2000-tal har samhället genomgått förändringar som på olika sätt har medfört nya styrmetoder. En del kan förklaras av det som brukar benämnas New Public Management (NPM)¹⁶. Nya begrepp som målstyrning och governance eller nätverksstyrning blev allt vanligare, vilket gör det

¹⁶ New Public Management, NPM, är termen för den förändring som pågått inom offentlig sektor sedan 1990-talet. NPM idéerna har marknaden och företagen som förebild för ledning och styrning i sin strävan efter att effektivisera resursanvändningen och minska kostnaderna.

svårare att urskilja tydliga gränser såväl mellan politiken och det omgivande samhället som mellan politik och förvaltning. I eran av NPM samverkar den politiskt styrda verksamheten med olika aktörer som näringsliv, organisationer och ideella verksamheter (Karlsson 2017). För partiväsendet har utvecklingen medfört att färre och färre söker sig till traditionellt politiskt arbete och såväl intresset för, som behovet av, föreningslivet som en påverkanskanal har sjunkit (Oskarsson 2003, Bartholdsson 2009, Montin & Granberg 2013). Samtidigt har utvecklingen inneburit att fler kan delta i debatten och göra sin röst hörd på sociala medier. I den digitala nutiden flödar informationen i snabb takt och är tillgänglig för alla.

Hur demokratin kan förändras, breddas eller fördjupas, har varit aktuellt i ett antal statliga utredningar. Exempelvis i *Demokratiutredningens forskarvolym* (SOU 1999:84, SOU 1999:77), Integrationspolitiska maktutredningen, *Föreningsliv, makt och integration* (Ds 2004:49). Vidare i *En uthållig demokrati – Politik för folkstyrelse på 2000-talet* (SOU 2000:1) och Forskarantologin, *Låt fler forma framtiden!* (SOU 2015:96). Utredarnas uppdrag har varit att ge förslag på hur demokratin skulle kunna anpassas till samhällets förändrade villkor i en tid av internationalisering och globalisering. Den representativa demokratin behöver utvecklas för att fungera i framtiden. I *Maktutredningen* (SOU 1990:44) lyftes behovet av att medborgarnas möjligheter att påverka politiska processer skulle ökas. Förslagen som presenterades handlade om olika typer av decentralisering – lokala initiativ, valfrihet, marknadsorientering, samordning och samverkan, brukarinflytande och brukaransvar – olika typer av medborgerligt inflytande för att stärka deltagandet i politiken. Förhoppningen var att genom att på olika sätt aktivera medborgarna skulle intresset för politik återuppväckas. I SOU 2001:48, *Att vara med på riktigt*, föreslogs att kommunerna skulle uppmuntra medborgarnas möjligheter till insyn och deltagande genom ”fri diskussion samt samtal mellan jämlikar”. Efter demokratipropositionen 2002 har alla regeringar förordat någon form av dialog med medborgarna. För trots grundlags-

skyddade möjligheter (yttrandefrihet, mötesfrihet och föreningsfrihet) till politiskt deltagande finns det problem med utanförskap, oftast i förortsområden, där ungdomar känner maktlöshet och frustration över att de inte blir lyssnade på och inte upplever att de har möjlighet att påverka sin situation (Nilsson & Listeborn 2015, Tahvilzadeh 2015).

Demokratimodeller

Samhällsförändringen kräver nya former av deltagande i politiken men hur ska demokratin utvecklas för att möta människors känsla av utanförskap och maktlöshet? I de flesta svenska kommuner pågår ett innovativt utvecklingsarbete med inbjudet deltagande som kombinerar olika etablerade demokratimodeller. Valdemokrati eller representativ demokrati är grunden för alla demokratiska stater men det finns egentligen ingen stat som fungerar som renodlat representativ demokrati, utan alla har inslag av deltagardemokrati eller direktdemokrati och även samtalsdemokratiska inslag förekommer. De olika modellerna ställer höga krav på såväl politiker som medborgare för att kunna fungera sida vid sida. Medborgarna behöver vara skolade i en demokratisk anda och ha grundläggande demokratiska värderingar för att systemet ska fungera smidigt och politikerna måste ha ett öppet förhållningssätt och aktivt lyssna på medborgarna. Inom demokratiforskningen är det de tre idealmodellerna *valdemokrati*, *deltagardemokrati* och *samtalsdemokrati* som dominerar (Oskarsson 2003, Gilljam & Hermansson 2004, Amnå 2008).

Representativ demokrati eller *valdemokrati* – kännetecknas av att folket väljer sina företrädare i fria och regelbundet återkommande val. De valda företrädarna ska sedan styra samhället på olika nivåer med lagom mycket inblandning av folket. Politiken får legitimitet genom att folket har möjlighet att avsätta de valda ledarna eller att ge dem förnyat förtroende vid nästa val. Mellan valen finns det många olika sätt att påverka politiken vilket politikerna kan välja att lyssna på eller att nonchalera. Att helt strunta i folkets agerande är oftast inte

lyckat för den som vill bli omvald som politiker (Theodorsson 2003). *Deltagardemokrati* – innebär att folket kontinuerligt ges möjlighet att delta i politiken, inte bara på valdagen utan även genom till exempel föreningsengagemang, demonstrationer och deltagande i debatter. Deltagardemokratin kräver dock aktiva medborgare som har tilltro till sin egen förmåga och till systemet. Det breda deltagandet kan ses som en hjälp för politikerna som får bättre beslutsunderlag. Självklart finns det också risker med det så kallade 'dubbla deltagandet', att dels rösta i allmänna val och dels delta i olika politiska processer. Risken är att ojämlikheter mellan grupper i samhället uppstår utifrån skillnader som utbildningsnivå, kön, socioekonomisk bakgrund och etnicitet (Gilljam & Hermansson 2004). Även direktdemokratiska inslag förekommer då röstberättigade fattar beslut i olika frågor, exempelvis folkomröstningar, kan ses som ett inslag av direkt demokrati. I Sverige är folkomröstningar bara rådgivande men oftast förbinder sig politikerna i förväg att följa folkomröstningsresultatet (Bäck & Larsson 2006). *Deliberativ demokrati* eller *samtalsdemokrati* – kan bara tillämpas i mindre församlingar som exempelvis kooperativa verksamheter eller föreningar. Deliberation betyder att noga överväga eller rådslå. Det är i deltagandet, själva samtalet, som lösningen ska finnas. I idealsituationen ska olika argument vägas mot varandra och därmed ska deltagarna ha möjlighet att fatta väl övervägda beslut (Oskarsson 2003, Theodorsson 2003). Dialogmöten eller Kgotlamötet så som det fungerar i Botswana är en form av deliberativ demokrati där folket samlas för att samtala. Det är en gammal tradition att samlas till dialogmöte och gemensamt fatta beslut särskilt i de små byarna på landsbygden.

Sammantaget kan sägas att det inte finns någon stat som bara använder en demokratimodell utan den representativa demokratin har inslag av andra former av deltagande. Syftet med deltagandet är att öka tilliten till det demokratiska systemet samtidigt som medborgarna får inflytande och kan känna delaktighet i det lokala samhällets utveckling. Enligt Sveriges kommuner och landsting (SKL) är

medborgardialog ett sätt för kommunerna att stärka sin innovationsförmåga. Medborgardialog och andra vägar till medborgardeltagande håller på att etableras som ett komplement till den representativa demokratin.

Varför medborgardialog?

Medborgardialog kan beskrivas som ett inbjudet deltagande, ett möte mellan olika enskilda och/eller grupper av medborgare och politiker eller tjänstepersoner som representerar det allmänna. I begreppet medborgardialog ryms många olika typer av aktiviteter som exempelvis webbpaneler, informationsmöten, cafédialoger, olika rådslag och dialogforum. Genom olika dialogformer får medborgarna möjlighet att utöva inflytande mellan valen och de förtroendevalda får ett bättre beslutsunderlag. På det sättet kan också olika former av motstånd förebyggas, och därmed också överklaganden och utdragna processer, beslutet kan förankras i närområdet och en bra dialog kan bidra till förståelse och lärande. Representanter för den formella makten inhämtar väljarnas synpunkter i vissa aktuella frågor och kan förhoppningsvis förankra besluten och på så sätt hoppas på färre protester i efterhand. Det som skiljer medborgardialogen från till exempel brukardialogen är att medborgardialogen är kopplad till politiska beslut. De förtroendevalda deltar vanligtvis i dialogen och är mottagare av medborgarnas synpunkter men det är fortfarande de förtroendevalda som både fattar beslut och tar ansvar för beslutet. Medborgardialog innebär inte överlämnande av beslutsmakt utan dialogen blir ett komplement till den representativa demokratin. Ett vanligt argument, som nämndes tidigare, är att dialogarbetet ska stärka marginaliserade gruppers möjligheter till deltagande i politiken (Montin 1998, Montin 2007, Thavilzadeh 2015).

Det finns också forskning som visar på risker med medborgardialog. I exempelvis Gilljam och Karlsson (2015) varnas för risker som att den goda tanken bakom medborgardialogen, att nå svaga grupper,

kan få motsatt effekt. Undersökningar visar att de som deltar i dialogen ofta tillhör resursmässigt starka grupper, som har goda kunskaper om samhället är ekonomiskt starka och kan avsätta tid för deltagandet. Om politikerna tar intryck av en grupp som inte är representativ kan det leda till ett hot mot den demokratiska jämlikheten. Författarna pläderar därför för att om beslutet ska anses som legitimt bör dialogen föras med ett representativt urval av väljarkåren. Det framhålls också att om dialogen sker på ett icke professionellt sätt finns risken att relationen till medborgarna försämras genom att orealistiska förväntningar byggs upp. Om medborgarnas förtroende raderas på grund av att makthavarna exempelvis bara lyssnar på det de vill höra kan det bli väldigt svårt att senare återfå medborgarnas förtroende. Därför bör makthavarna vara tydliga med vilka delar av beslutet som går att föra dialog om (Gilljam 2003, Karlsson & Gilljam 2015). Thavilzadeh (2015) nämner tre viktiga principer som bör vägleda dialogen: 1) det bör vara konkreta frågor som berör medborgarnas vardag 2) ansvariga måste anstränga sig för att nå grupper som vanligtvis inte deltar i politiken och 3) beslutet ska fattas efter det problemlösande samtalet, dialogen. Med andra ord bör en dialog inte innebära att man presenterar ett färdigt förslag. Det handlar alltså om typen av fråga som kan engagera rätt grupper och om förslag som fortfarande går att påverka. Dialogmötet ska vara mer än information, det ska skapa förståelse för processen och på riktigt fånga upp och bearbeta synpunkterna eller problematiken.

Den kommunala kontexten

Inom statsvetenskapen kan 'politisk kultur' användas som en förklaring till varför det finns olika traditioner i olika kommuner (Lundquist 1992, Lundquist 1998). Ett exempel är synen på medborgarnas möjligheter till deltagande och påverkan på politiken. Det handlar både om politikernas inställning till medborgarna, och medborgarnas tillit till politikerna. Ibland kan man stöta på uttrycket 'det sitter i väggarna' vilket kan tolkas som att det finns en viss tradition sedan lång tid tillbaka (Aronsson 1999). I kapitel ett beskrevs utvecklingen i Ale kommun och där nämndes också begreppet Ale-andan som ett exempel på politisk kultur som har utvecklats i kommunen, som kännetecknas av en politisk viljeinriktning och samstämmighet kring utvecklingsarbete. Vad det är som gör att en kommun är förändringsbenägen och tar sig an utmaningar i politiskt samförstånd går inte att säkert svara på. Förklaringen kan finnas inom olika företeelser som exempelvis ett aktivt föreningsliv.

Föreningslivets betydelse

Att föreningslivet har betydelse i en fungerande demokrati är väl belagt. Demokratin bygger på aktiva medborgare och att majoriteten av medborgarna är nöjda och känner förtroende för och deltar i det politiska systemet. I föreningslivet lär sig medlemmarna att samarbeta, de skolas i demokratiskt tänkande. Oberoende av vad det är för inriktning på föreningens verksamhet, är det föreningslivet i sig, interaktionen mellan människor som skapar tillit mellan människor och mellan människor och det offentliga. Föreningslivets ställning som ett viktigt inslag i det demokratiska samhället har slagits fast i exempelvis en av demokratiutredningens forskarvolym, *Demokratis trotjänare*. Där framställs politiskt deltagande genom föreningslivet som ett viktigt komplement till partiväsendet och som en tillgång för demokratin (SOU 1999:130). Det som gör föreningslivet

till en så intressant form av politiskt deltagande är att det grundar sig på demokratiska värden och ideologisk öppenhet i en demokratisk anda. Vilket får positiva effekter både för individen och för gruppen. Föreningslivet vilar på lång tradition och har spelat en viktig roll under demokratins uppbyggnad och har bidragit till en stabil politisk utveckling. (Gidlund & Möller 1999, Hadenius 1999, Bengtsson 2004).

En forskare som har framhållit föreningslivets betydelse är den amerikanske statsvetaren Robert Putnam som i *Making Democracy Work (Den fungerande demokratin)* fann att föreningslivet inte bara är viktigt för att demokratin ska fungera utan det är själva förutsättningen för ett fungerande demokratiskt samhälle. I föreningslivet uppstår det Putnam kallar socialt kapital som innebär att människor ömsesidigt litar på varandra och samverkar i en positiv anda, vilket är en fördel för samhället. Om föreningsengagemanget ökar så ökar det politiska förtroendet och därmed de politiska institutionernas legitimitet. För om inte medborgarna litar på de politiska företrädarnas förmåga att fatta beslut som gynnar majoriteten av invånarna fungerar inte det politiska systemet. Den samhällsresurs som det sociala kapitalet utgör, gör att medborgarna vågar samarbeta och gör det i den fasta övertygelsen om att samarbetet kommer att fungera (Putnam 1993, Rothstein 2003, Norén Bretzer 2005).

Ale är en kommun som består av flera gamla bruksorter som de själva beskriver som en genomorganiserad miljö som har en demokratisk tradition. Bruksorter kännetecknades oftast av en dominerande arbetsplats med hög andel fackföreningsanslutna som också fungerade som en rekryteringsbas till politiska partier. Har kommunen dessutom medvetet satsat på stöd till olika typer av föreningar och kursverksamheter, så har det på ett naturligt sätt funnits en stark tradition av att komma samman och därmed har samtalet eller dialogen mellan människor också funnits. I teorier om föreningslivets betydelse framhålls, att ju fler föreningar en individ deltar i ju mer tillit till medmänniskorna ackumuleras hos den individen, vilket i

sin tur bidrar till det sociala kapitalet i samhället. Individerna vågar samarbeta för det gemensamma bästa i fast förvisning om att de flesta andra också samarbetar.

En Orts eller kommuns historia spelar roll för utvecklingen. Det finns olika teorier om betydelsen av att en viss kultur råder och hur det påverkar utvecklingen. En teori handlar om *stigberoende*, vilket enkelt uttryckt innebär att det som har hänt och hur utvecklingen har varit påverkar både nuet och framtiden. Kulturen på en ort bygger på flera generationers erfarenheter bakåt i tiden och är starkt kopplad till sociala dimensioner i nuet som exempelvis hur människor förväntas vara. På bruksorten var normen att vara anställd och fackansluten samt att delta i föreningslivet på orten. Det krävdes ingen högre utbildning för att få jobb utan ungdomar förväntades snarare gå från grundskolan ut i arbetslivet. Att förverkliga sina idéer genom företagande eller att söka sig till högre utbildning ingick inte i mönstret på bruksorten. Men genom politiskt förändringsarbete som att ungdomar tränas i entreprenörskap kan bilden av förändras (Fredin 2017).

Personers betydelse

Betydelsen av 'starka män och kvinnor' ska inte överdrivas men på något sätt uppstår den politiska kulturen i en kommun. Det handlar självklart inte bara om en person utan om flera som har gjort avtryck genom sitt sätt att bedriva det politiska arbetet. När man studerar kommuner stöter man ofta på uttalanden som att "vi har/hade en eldsjäl". Den personen kan vara politiker eller tjänsteperson och kan vara representant för vilket politiskt parti som helst. Det är inte politisk hemvist eller ideologi utan själva engagemanget hos personen som har betydelse. Engagerade personer som utmärker sig på olika sätt brukar få epitetet entreprenörer eller eldsjälar lite beroende på sammanhanget, om det är i offentlig eller privat verksamhet eller en kombination av de båda. Inom privata verksamheter, där målet är att skapa ekonomisk vinst, brukar driftiga personer

traditionellt benämns entreprenörer. Entreprenörens drivkraft är oftast att göra ekonomisk vinst, men drivkraften kan också finnas i glädjen att få möjlighet att förverkliga sina idéer. Inom offentliga verksamheter, brukar en person med starkt engagemang benämnas eldsjäl. Det som driver eldsjälen är inte vinst för egen vinning utan en förändring eller förbättring för det gemensamma bästa exempelvis genom politiskt engagemang. Eldsjälen och entreprenören har många gemensamma drag och det har också i eran av NPM uppstått begrepp som politiska entreprenörer eller entreprenöriella politiker (Bartholdsson 2009, von Bergmann-Winberg & Wihlborg 2011). Den traditionelle eldsjälen beskrivs som en osjälvisk person som kämpar för det gemensammets bästa, har en stark vilja och vill bidra till förändring eller förbättring i samhället. I eldsjälens natur ligger också att försöka engagera och entusiasmera andra människor. En samhällsbyggare och nytänkare som genom sin entusiasm kan locka fram andra människors förmågor (Lindberg 2005).

Den politiska kulturen i en kommun kan alltså förklaras av olika omständigheter som lägger grunden för de rådande traditionerna. En kommun som har företrätts av starka kvinnor och män som profilerat kommunen som förändringsbenägen och som deltagit i många olika demokratiförsök etablerar en kultur som kännetecknas av en politisk viljeinriktning och samstämmighet kring utvecklingsarbete. Ett exempel är synen på medborgarnas möjligheter till deltagande och påverkan på politiken. Naturligtvis har personer betydelse för hur den politiska kulturen utvecklas och finns det dessutom samsyn kring hur det politiska arbetet ska bedrivas är steget inte långt till att utveckla nya demokratimodeller.

Det finns teorier om olika former av deltagande i politiken och många olika försöksverksamheter på temat har genomförts. Men det finns inga teorier om partnerskapsarbete för demokratiutveckling. Det ovanliga med det här projektet är betoningen på det ömsesidiga lärandet. Det är inte Sverige som lär ut hur det svenska systemet fungerar utan svenskarna samarbetar med Botswana för att lära av

deras sätt att använda dialog som ett komplement till valdemokratin. Det är själva kunskapsutbytet mellan de båda parterna som står i centrum, vilket innebär att det är det som händer i mötet mellan parterna som är intressant.

Hösten 2015 undertecknade världens länder ett dokument, Agenda 2030, ett globalt avtal för en hållbar utveckling. De 17 målen för en hållbar framtid syftar till att "utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. De globala målen är integrerade och odelbara och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling" (Regeringen.se). Att demokrati är en förutsättning för hållbar utveckling är väl känt. I exempelvis *Miljöpolitik - i går, i dag, i morgon* konstateras att det viktigaste villkoret som måste uppfyllas när det gäller att ta ansvar för miljö och hållbarhet är att det måste ske demokratiskt "det är bara på den grunden vi som samhällsmedborgare inom planetens gränser kan erövra framtiden"¹⁷ (Lundqvist 2017). Agenda 2030 är den gemensamma nämnaren när två länder på olika utvecklingsnivåer med olika demokratitraditioner förenas i arbetet med att genom demokratiutveckling uppnå det socialt hållbara samhället.

¹⁷ Intervju med Professor emeritus Lennart J Lundqvist i samband med boksläpp av *Miljöpolitik - i går, i dag, i morgon* Dagens Etcetera 2017-10-16

3. Demokratiutveckling, partnerskapsarbete och kunskapsutbyte

En viktig faktor för att uppnå hållbar utveckling är demokrati. Det är bara på demokratiska grunder vi kan bygga en hållbar framtid (Lundqvist 2017). Det finns olika definitioner på vad som ingår i begreppet ett hållbart samhälle men att demokrati är en nödvändig komponent är de flesta överens om. "Människorna ska ta vara på naturen, städerna ska vara i samklang med landsbygden och nationerna ska leva i fred och demokrati"¹⁸. I Ghanzi annonserades ett dialogmöte under rubriken; Medborgardialog – nyckeln till ett hållbart samhälle.¹⁹ Det arrangörerna ville trycka på var demokratins och dialogens betydelse för hållbar samhällsutveckling med hänvisning till Agenda 2030. Samtidigt var Ale bland de första kommunerna i Sverige som började implementera Agenda 2030 genom att koppla samman nationella folkhälsomål och miljö-kvalitetsmål med Agenda 2030-målen i sitt visionsdokument.²⁰ Enligt, *Ale kommun – Vision 2025 – Ale lätt att leva*, är ett av kommunens mål att ha delaktiga invånare och medarbetare. Det innebär bland annat att politiker och tjänstemän ska arbeta för öppenhet och lättillgänglighet där möten mellan kommunens företrädare och kommuninvånarna kan ske på ett enkelt sätt. Det ska

¹⁸ Göteborgs stads vision för en Hållbar framtid 2013

¹⁹ Citizen Dialogue: a key for sustainable development, rubrik på ett Kgotla-möte i New Xade, den 4 mars 2016

²⁰ <https://skl.se> Lokala och regionala initiativ i Sverige om Agenda 2030

vara enkelt för kommuninvånarna att vistas och bo i kommunen, i Ale ska det vara lätt att leva.²¹

Under projektets gång har fokus varit dels på hur och varför medborgardialog, som komplement till den representativa demokratin, utvecklas i kommunen samt vad i den kommunala kontexten som gynnar förändringsbenägenhet. Fokus har också varit på internationellt samarbete, om mötet mellan två demokratitraditioner och om kunskapsutbyte och lärande genom att ta vara på varandras erfarenheter. Empirin presenteras som tre delar, den första delen handlar om det lokala arbetet och om bakgrunden till *demokratiutveckling* i Ale kommun, nästa del handlar om deltagande i olika aktiviteter inom *partnerskapsarbetet* och slutligen presenteras *kunskapsutbytet* mellan de båda parterna. Villkoret för deltagande i KLOSS AkUt projektet, som presenterades inledningsvis, var att forskaren skulle delta i projektgruppernas arbete samt att de olika aktiviteterna och vad som observerades skulle noteras i en loggbok. Det här kapitlet bygger på händelser och observationer som noterats i loggboken²² och på ett antal intervjuer som gjorts under arbetets gång. I de olika delarna återberättar jag vad de intervjuade har svarat och infogar citat för att styrka det som sagts. Texten leds av intervjufrågorna som framgår med kursiv text i början av varje stycke. I avsnittet om partnerskapsarbetet berättar jag hur arbetet har varit upplagt och ibland infogas citat hämtat från samtal med de deltagande.

Demokratiutveckling

I föregående kapitel beskrevs behovet av demokratiutveckling, följt av olika teorier om vad som kan förklara eller ha betydelse för förändringsarbete i en politiskt styrd verksamhet. Nu följer ett avsnitt som bygger på hur politiker och tjänstepersoner i Ale

²¹ Ale kommun - Vision 2025 - Ale lätt att leva

²² Loggboken i sin helhet finns som bilaga 1.

kommun ser på medborgardialog som ett redskap för att förnya och stärka den representativa demokratin. Varför det behövs demokratiutveckling, om de intervjuade ser den representativa demokratin som otillräcklig, vad som är deras syfte med medborgardialog och vem det är som driver frågan? Ser de risker med att släppa in medborgarna, finns det en Ale-anda och hur kan den i så fall förklaras och slutligen har föreningsengagemang haft betydelse? I Ale väljer de att kalla dialogen invånardialog med motiveringen att alla invånare inte är medborgare, vilket gör att medborgardialog och invånardialog används synonymt i den här texten. Kommunens vision är att verka för öppenhet i samklang med delaktiga invånare. Där möten mellan kommunens företrädare och kommuninvånarna ska ske på ett enkelt och tillgängligt sätt. Med den bakgrunden är det ganska naturligt att Ale vill pröva medborgardialog/invånardialog. Under projektets gång har sex personer, politiker och tjänstepersoner, i Ale intervjuats. Den första frågan handlar om hur de ser på behovet av demokratiutveckling?

Varför demokratiutveckling?

I Ale har länge funnits en tradition av att arbeta med demokratifrågor på olika sätt. Redan när kommunen bildades fanns det politisk enighet om att det var viktigt att ha kontakt med medborgarna för att fånga upp lokala kunskaper och erfarenheter. Efter kommunsammanslagningen infördes därför kommundelsnämnder (1974-1996) för att "motverka eventuellt missnöje med sammanslagningen och för att komma invånarna närmare" (Politiker 1). Så här i efterhand framhåller politikerna att de är något tveksamma till om kommundelsnämnderna var en bra lösning eftersom de valda representanterna delvis kom att flytta fokus från partiet de företräder till orten de bor på. Istället för att framhålla ideologiska skillnader mellan politiska partier så upplevdes politikerna som företrädare för den ort i kommunen där de bor.

Vi började med att sprida ut makten i de här kommundelsnämnderna. /.../ det blev inte politiska partier längre, utan det var Skepplanda-partiet, Nolpartiet och Älvängenpartiet osv. (Politiker 2)

Det gjorde att man i alla fall trodde att vi skulle komma närmare invånarna – jag är inte helt säker på att vi gjorde det – men när vi avskaffade de [kommundelsnämnderna] och gick tillbaka till vanlig organisation eller traditionell organisation så föreslog ju vi att vi skulle ha det vi kallar för ortsutvecklingsmöte. (Politiker 1)

Kommundelsnämnderna kom till för att politikerna skulle komma närmare invånarna och för att den närheten skulle leda till dialog om kommunens utveckling och verksamhet på de olika orterna. Men efter tjugotvå år avskaffades kommundelsnämnderna och ersattes av ortsutvecklingsmöten. Politikern i citatet ovan framhåller att det blev ett tomrum när kommundelsnämnderna avskaffades så för att ta vara på det lokala perspektivet runt om i kommunen startades istället ortsutvecklingsmöten.

Först på försök, 2 – 3 stycken och sedan generellt och vi valde att ha 10 stycken, som fortfarande består och där skulle man få det här samtalet kring ortens utveckling. /.../ men det blir väldigt baserat på den orten och inte så mycket på kommunens utveckling. (Politiker 1)

Ortsutvecklingsmötena bygger på att ledande politiker och tjänstepersoner bjuder in invånarna till möte två gånger om året på de tio största orterna i kommunen. Tanken är att invånarna ska komma i kontakt med kommunens ledande politiker och både ta del av information och få möjlighet att ställa frågor direkt till politikerna. Ambitionen är att göra det enkelt för invånarna att påverka det som händer på orten och i kommunen i stort. Detta har pågått i tjugo år nu men har mer och mer utvecklats till informationsträffar. Att det behövs förnyelse är politikerna överens om men de vet inte riktigt hur.

Jo de [ortsutvecklingsmötena] har vi hållit på med länge och känner att nu behöver vi förnya det. De tankarna vi har nu är att vi måste göra på ett annat sätt för det har blivit, /.../ det har blivit väldigt mycket information och inte så mycket dialog. (Politiker 1)

Det behöver bli mer dialog där vi kan lyssna och där de får möjlighet att komma in i tid. Och det är egentligen den viktigaste aspekten att vi får in de här frågorna i tid och folk kan vara med och påverka för annars blir det bara någon skenhistoria av det. (Politiker 2)

Det som politikern lyfter i citatet ovan om att invånarna ska få "möjlighet att komma in i tid" är en viktig aspekt som också påpekats i tidigare studier av medborgardialoger. Kan inte dialogen användas i beslutsfattandet, utan beslutet i princip är färdigt och politikerna bara vill få bekräftelse är det bättre att inte starta några deltagardemokratiska processer. Risken är ju annars att invånarna känner sig svikna och förtroendet för politiken raseras.

Ambitionen att lyssna på invånarna gällde inte bara den vuxna befolkningen utan också ungdomar. Ungefär samtidigt som kommundelsnämnderna blev ortsutvecklingsmöten pågick en diskussion om hur kommunen skulle fånga de ungas synpunkter och möjliggöra för deras inflytande. Detta resulterade i att det först startades ett ungdomsfullmäktige och senare också ett ungdomsråd. Båda dessa finns fortfarande, men på sikt kommer de att förändras när invånardialoger införs. Men vid införandet sågs dessa ungdomsforum som viktiga just för att fånga grupper som inte annars blir lyssnade på.

Här är det väldigt viktigt att fånga grupper som kanske redan är marginaliserade, ungdomar som inte finns med och som inte fångas upp. (Tjänsteperson 3)

Den politiska kulturen eller traditionen att se invånarna i alla åldrar som en viktig resurs för det politiska beslutsfattandet går alltså långt bakåt i tiden. Redan tidigt i kommunens historia insåg politikerna värdet av samspelet med invånarna och vikten av att lyssna på deras synpunkter. Utifrån detta att kommunen har en väl förankrad tradition av olika demokratiska processer kan man ju fråga sig varför det behövs ytterligare kanaler för medborgarkontakt. Frågan är då varför det behövs demokratiutveckling efter lång tradition av politiskt deltagande?

Varför behövs det demokratiutveckling?

Flera av de intervjuade framhåller hur viktigt det är att försöka hitta olika sätt att nå invånarna. Dels för att demokratin ska fungera bättre men också för att kommunen ska fungera effektivare. Annars finns alltid en risk att invånarna tar initiativ till olika typer av protester när besluten redan är fattade. Då riskerar det medborgerliga engagemanget att bara fördröja den politiska processen och *medborgarna* blir besvikna. Att föra dialog med invånarna innan beslutet fattas kan däremot fungera konstruktivt. Eftersom det ger invånarna möjlighet att delta medan det fortfarande går att påverka beslutet. Därför behövs dialogen som en kanal som fångar upp synpunkter vid rätt tidpunkt. Det påpekas också att förr när det fanns många stora arbetsplatser i kommunen, träffades människor på ett naturligt sätt och diskuterade olika frågor. Då fanns det olika vägar att nå politikerna inte minst genom socialdemokratiens nära samarbete med fackföreningsrörelsen och andra föreningar. De olika föreningsaktiviteterna genererade också på ett naturligt sätt intresse för politik, samtidigt som deltagarna fick demokratisk skolning i föreningslivet. Nu när de olika bruken har lagt ner sin verksamhet har de naturliga mötesplatserna blivit färre. Då måste politikerna fånga upp väljarnas synpunkter på något annat sätt exempelvis genom inbjudet deltagande.

Man har haft stora arbetsplatser och de stora arbetsplatserna var ofta mötesplatser för dialog kring olika frågor som hände i samhället. Där utvecklades fackföreningsrörelsen /.../ stark folkrörelse det finns ett starkt föreningsliv i Ale kommun. [*Är det så fortfarande?*] Väldigt starkt föreningsliv. Kommunen har haft en väldigt stark vilja när det gäller att försöka utveckla och bibehålla ett starkt föreningsliv. (Tjänsteperson 3)

Det nämns flera olika syften med att vidga möjligheterna till deltagande i kommunen. En tjänsteperson framhåller att nu när intresset för partipolitik minskar och världen förändras då behöver vi inom förvaltningen bli effektivare och fånga upp det engagemang som finns. Men betyder det att den representativa demokratin är otillräcklig?

Är den representativa demokratin otillräcklig?

Att den representativa demokratin har sina begränsningar är inget nytt. Folket säger sitt på valdagen genom att välja sina företrädare i fria och återkommande val. Politiken får legitimitet genom att folket har möjlighet att avsätta de valda politikerna eller att ge dem förnyat förtroende vid nästa val. Mellan valen ska det finnas olika sätt att påverka politiken men det är upptill politikerna att lyssna på folket eller att strunta i folkets synpunkter i specifika frågor. Intervjupersonerna påpekar att bland politikerna finns viss skepsis mot allt för mycket inblandning av folket. Vilket de menar kan förklaras av att politikerna måste ta ansvar för helheten och politikerna behöver få chansen och visa vad de går för enligt en av de intervjuade.

Man gör sina val och sen så får politikerna visa vad de går för under en period och sen får man bestämma sig när perioden är slut är det bra eller dåligt. (Politiker 2)

Personen berättar vidare att "det var min grundsyn när jag började med det här" men idag är det så många, stora frågor så det finns ingen människa som behärskar allt. Det behövs många olika kunskaper och erfarenheter och då kan medborgardialog vara ett sätt att bredda beslutsunderlaget.

Då sitter medborgardialog som hand i handske om man utnyttjar den på rätt sätt och har en dialog. Där känner jag däremot att vi kanske inte är hela vägen framme det är fortfarande mycket information från kommunen och mindre lyssnande. (Politiker 2)

Här framhölls betydelsen av att dialogen sker på ett sätt som gör att den leder till verkligt inflytande. Att invånarna känner sig lyssnade på och att politiker eller tjänstepersoner verkligen för dialog och inte informerar om halvfärdiga eller färdiga beslut. En annan person framhåller samhällsutvecklingen som förklaring till varför demokratin behöver utvecklas just nu. Hen menar att dagens snabba

utveckling ställer nya krav och de kraven behöver mötas med nya fora för dialog som är anpassade till olika frågor. Alltså att det måste finnas olika former för deltagande som svarar mot olika invånares möjligheter till deltagande. Om alla ska ha möjlighet att delta måste kommunen utveckla dialogen så att alla kan bli delaktiga. Det behövs helt enkelt olika former för deltagande i olika epoker i livet. En enda form av medborgardialog som sker på en bestämd tid kommer alltid att utestänga vissa grupper. Sker dialogen på kvällen kommer inte barnfamiljer sker det på eftermiddagen kommer inte den arbetande befolkningen och så vidare. En dialog måste möjliggöra för alla att delta och då behövs olika former av deltagande i olika frågor för att alla ska få möjlighet att vara delaktiga.

Jag är övertygad om att människor på något sätt vill ha inflytande om man ger de rätt verktyg. /.../ Den som inte fysiskt kan medverka kan delta på andra sätt, vara en del av processen och det slår igenom i alla åldrar. (Tjänsteperson 3)

De intervjuade, såväl politiker som tjänstepersoner, framhåller gärna kommunens inarbetade och väl förankrade tradition av att arbeta med demokratifrågor. Medborgardialogen ses som ett led i att skapa en hållbar demokrati, ett socialt hållbart samhälle. När samhället förändras och förändringarna är snabba, är det viktigare än någonsin att det demokratiska systemet fångar upp utvecklingen.

Vad är ert syfte med att införa medborgardialog?

Här påpekas att dialogen kan stärka den representativa demokratin genom att invånarnas synpunkter fångas upp och eventuellt missnöje förebyggs. Vilket i sin tur kan leda till ökat förtroende för politiken och för kommunens verksamhet. Det påpekas också att deltagande blir mer och mer viktigt därför att människor blir mer och mer medvetna om hur samhället fungerar. Från politikerna framhålls att ibland tar invånarna initiativ till namninsamlingar eller protestlistor och liknande men det kanske kan undvikas. Om

väljarna får förmedla sina synpunkter och eventuella missnöje och vi får möjlighet att förklara hur vi tänker så blir det bättre förankrade beslut förutsatt att vi lyssnar och tar till oss deras synpunkter.

Vi kan inte och vet inte allt och det kan inte tjänstemännen heller. Men människor som bor ute i en by någonstans de vet ju hur verkligheten ser ut och det tror jag är jätteviktigt att de får möjlighet att förmedla. (Politiker 1)

Vi vill eftersträva ökad demokrati med det menar vi ökad delaktighet i en tid där intresset för partipolitik minskar. Den andra aspekten är ju effektivitet /.../ att vi får beslut som är bättre förankrade, /.../ som kanske inte överklagas. Då kan kommunen bedriva sin verksamhet effektivare. (Tjänsteperson 5)

Ett annat argument som framkom var att invånardialogen kan svetsa samman olika grupper. Vi lever i en tid när man pratar om att det finns utanförskap och innanförskap i samhället. Att svetsa samman olika grupper i samhället är en stor och viktig utmaning för demokratin annars glider samhället isär.

Det handlar också om en anpassning till hur samhället ser ut. Vi går mot ett samhälle som är splittrat mer mångfacetterat av olika sorters människor. Då är den representativa demokratin oftast begränsad till att representera vissa grupper men inte alla. (Tjänsteperson 5)

Samhället utvecklas och förändras och flera av intervjupersonerna är medvetna om att intresset för det traditionella sättet att bedriva politik minskar. Samtidigt som intresset för andra former av deltagande i politiken ökar inte minst genom sociala medier. Medborgarna vill ha möjlighet att tycka till enkelt och lättillgängligt. Tidigare påpekades att det är viktigt med olika möjligheter till deltagande i politiken och medborgardialogen är ett exempel men vad eller vem beror det på om dialogen blir verklighet? Det känns som att alla strävar åt samma håll men oftast är det en person som är tongivande.

Vem är det som driver frågan eller som tog initiativ till medborgardialog?

I kapitel två diskuterades betydelsen av politisk kultur och starka män och kvinnor. Det är inte ovanligt att det finns en person som har ett starkt engagemang i någon fråga och som driver på utvecklingen. Men politik är inte ett verk av en person utan det förekommer breda överenskommelser mellan de politiska blocken och dessutom är det väl belagt inom forskningen att tjänstepersonerna har inflytande. Så här berättar en tjänsteperson: i Ale har många olika former av inflytande prövats ungdomsinflytande, medborgarpaneler, man jobbar aktivt med elevråden i skolan och vi har haft val för mellanstadieungdomar. Det kanske är dags att fokusera och då är medborgardialogen det vi ska fokusera på.

I grunden så är det våra politiker, absolut, demokratiberedningen som fanns då. Som har haft de här frågorna på sin agenda. [*Är det någon särskild politiker?*] Ja det är det faktiskt – det har varit som jag kan se det fullmäktiges nuvarande ordförande. /.../ hon har inte varit ensam men en frontfigur. /.../ Jag tror att det har funnits en vilja generellt från politiken inte ett visst parti utan det har funnits en önskan att försöka hitta former för medborgardialog på olika sätt. (Tjänsteperson 3)

På frågan, upplever du att det är politikerna som driver frågan eller tar ni tjänstepersoner initiativ eller kommer det krav från invånarna svarar en annan tjänsteperson:

Jag upplever att det är vår kommunchef /.../ som jag uppfattat det så jobbade han mycket med de här frågorna även på sin förra arbetsplats. (Tjänsteperson 5)

Hur intervjupersonerna svarar beror på vem som blir tillfrågad och var i organisationen den personen befinner sig. Mitt intryck är att dialogarbetet är väl förankrat i politiken både hos de styrande och i oppositionen, det tycks också som att tjänstepersonerna är angelägna om att utvecklingen går mot mera inflytande för medborgarna och effektivare förvaltning.

Kan det finnas risker med att släppa in medborgarna?

Att införa medborgardialog och att genomföra en dialog är inte helt oproblematiskt eller riskfritt. Om dialogen genomförs på ett icke professionellt sätt finns det risk att den snarare försämrar än stärker relationen till medborgarna, genom att orealistiska förväntningar byggs upp. Ett raserat förtroendet på grund av att politikerna exempelvis bara lyssnar på det de vill höra kan ta väldigt lång tid att bygga upp. Därför bör makthavarna vara tydliga med vilka delar av beslutet som går att föra dialog om. En person säger att:

Jag ser inga risker, om det finns en tydlighet kring vilket inflytande man ger medborgarna. I vissa frågor ska inte medborgaren ha inflytande /.../ och då ska man vara tydlig med det, att det här har vi fattat beslut om, det går inte att påverka. Men på det här området vill ha ert inflytande och er delaktighet. För så är det vi har ju ändå ett beslutande organ i kommunen i form av fullmäktige. (Tjänsteperson 3)

Personen påpekar också att: det kommer att kräva mycket mer tid och kraft att arbeta på det här sättet. Men ser du inga risker som exempelvis att dialogen kan utnyttjas av starka personer eller att ni inte når alla?

Den risken finns alltid. Vi måste vara väldigt uppmärksamma på vilka grupper som inte kommer till tals, så att man inte låter de som har högst röst skrika mest. Vi har marginaliserade grupper och de måste man på något sätt lyfta fram och fånga och så är det ju med hela den kommunala verksamheten. /.../ det är lite det vi ser i vårt lärande gentemot Botswana, att där tillåter man de här marginaliserade grupperna komma till tals till exempel när vi diskuterade ungdomar som lämnar skolan av olika skäl så kallade dropouts. Man lät dem komma till tals, en dialog kring varför lämnar ni skolan? Vad är det som gör att ni lämnar skolan och så diskuterar man det. Det är ju de själva som har kunskapen om det. (Tjänsteperson 3)

Kan det finnas några risker med det sättet ni jobbar på? Finns det starka grupper, resursstarka exempelvis i bemärkelsen högutbildade?

Det finns absolut /.../ och då är det lätt för politiken att falla för den gapiga minoriteten. /.../ 250 namnunderskrifter /.../ ja men det är 27 200 Alebor som inte har skrivit på. Det problemet har vi att relativt små grupperingar som oftast har några som är verbala och har en väldig förmåga att påverka. Och det finns även resursstarka på andra sätt. Och det är en risk det är alltid en risk. Och jag försöker alltid förhålla mig till att på något sätt, till att det är rätt så många som inte finns med. (Politiker 2)

Hen fortsätter: problemet är att ofta saknas de invånarna som inte står på listan, de som inte bryr sig så mycket eller kanske inte har tid av olika skäl. Vissa åldersgrupper kommer inte vi saknar de mellan trettio och femtio. Det blir övervikt på äldre de som har tid.

Finns det en Ale-anda och går det i så fall att fånga den?

Det känns som att det finns en Ale-anda som är svår att sätta ord på men det handlar om inställningen politikerna emellan men också till medarbetarna och till invånarna. Flera intervjupersoner menar att hur denna politiska kultur har uppstått går inte att svara på. Vissa saker har framhållits tidigare som att det fanns politisk enighet kring att delta i en mängd olika experimentverksamheter och utvecklingsarbeten samt att det fanns vad som brukar beskrivas som en stark man. Så här lyder svaret från två politiker:

Nej, jag har inte svaret på din fråga men, alltså när Evald Malm (Politiker 1) [blir avbruten]. Han var väldigt stark (Politiker 2). När han var kommunalråd så var han väldigt stark han var väldigt kreativ han skapade mycket kontakter och ett stort nätverk. Och sen har det liksom följt på lite granna, vi har vågat testa. /.../ Och det handlar om demokratifrågor i väldigt stor utsträckning (Politiker 1). Jag tror att det finns en politisk kultur i Ale som Evald Malm la grunden till, att våga sticka ut (Politiker 2). Ja men jag kan nog hålla med om det (Politiker 1). Förr var politikerna väldigt starka och drev väldigt mycket. (Politiker 2)

Det är svårt att fånga Ale-andan och mycket kan säkert förklaras av tillfälligheter. Det har funnits en driftig person som har satt dag-

ordningen under en period och den personen har fått med sig andra och så har det levt vidare. Men säger en politiker: "det finns någonting jag skulle vilja kalla för Ale-andan och det är det här att hoppa på, att vara med på olika sätt och att våga tänka nytt och våga utveckla" (Politiker 1). Här bör samstämmigheten också nämnas; alla strävade åt samma håll. Kommunen har ingått i en lång rad av försöksverksamheter som har satt sina spår. Vilket har bidragit till att det finns en tradition av att våga pröva lite allt möjligt. Därmed har den politiska kulturen överlevt men det finns ett problem som har nämnts och det är att man inte lyckas bygga ihop kommunen. Att skapa ett vi i Ale istället för ett ortstänkande utifrån hur det var före 1974.

Hur vill du beskriva föreningslivets roll på de här orterna?

En person beskriver Ale som en kommun som är genomorganiserad av olika föreningar, vilket delvis förklaras av kommunens historia som brukssamhälle med stora arbetsplatser för både kvinnor och män. Det finns också bördig jordbruksmark inom kommunens gränser och även centerpartiet är ett folkrörelseparti med starkt föreningsengagemang. Dessutom har kommunen aktivt stöttat och tagit vara på engagemanget genom att vara generösa med föreningsbidrag och fångat upp aktiva personer till politiska uppdrag.

Ale har ett väldigt starkt föreningsliv, jättemånga föreningar av olika kategorier, både politiska, och sen alla möjliga idrottsföreningar, kulturföreningar, vi är en förestående kommun. Det tror jag beror på att vi har försökt att vara generösa med föreningsbidrag, vi har tyckt att det har varit bra och försökt ge de hyfsade förutsättningar. (Tjänsteperson 3)

Jag tror att fackföreningsrörelsen och ungdomsförbunden har bidragit till intresset för demokratifrågor. Det ligger i ideologin att göra det, jag kan ju se idrottsföreningar, någon som suttit som ledare har lärt sig, erfarenheter som är värdefulla, ett plus i kanten, det tror jag har påverkat. (Politiker 1)

Ale har tidigt sett värdet av ett rikt föreningsliv och varit generösa med föreningsbidrag. Kommunen har också tagit vara på det som föreningslivet bidrar med nämligen demokratiskt skolade medborgare med intresse för politik.

Avsnittet kan summeras med att: i Ale har olika demokratiska grepp prövats i kommunikationen med medborgarna. Det finns stor enighet i kommunen om att demokratin behöver förnyas och stärkas. Intresset för demokratifrågor har varit väl förankrat och ingått i den politiska kulturen. Denna kultur som beskrivs som att det finns en tradition av att våga pröva nytt, gör att det pågått olika demokratiexperiment. Förändringsarbetet drivs främst av politiker men också av tjänstepersoner som har erfarenhet sen tidigare av att arbeta med medborgardialog. Att det finns risker med att släppa in medborgarna är inte okänt men de menar att en väl genomförd dialog, när medborgarna kommer in i rätt tid innan beslutet är fattat, upplevs som en win-win situation för både kommunen och invånarna. Många frågor återstår emellertid – hur ska kommunen hantera medborgarförslagen? Hur gå vidare? Hur ta vara på människors engagemang?

Partnerskapsarbetet

Den här delen handlar om det internationella partnerskapsarbetet: vad internationellt partnerskapsarbete innebär, hur arbetet är *upplagt* och *vilka verksamheter* man besöker på respektive ort. När medborgardialogprojektet initierades var parterna överens om att båda behövde bli bättre på kommunikation med medborgarna. För även om Ghanzi har lång tradition av dialogarbete behöver dialogen med minoriteterna förbättras, särskilt i de avlägsna byarna. Enligt samarbetsavtalet mellan Ale och Ghanzi ska parterna verka för utveckling och lärande och ta vara på varandras kunskaper och erfarenheter. Arbetet började med att definiera vilka gemensamma

problem som fanns, därefter har de båda grupperna träffats två gånger om året. Varannan gång i Ale och varannan gång i Ghanzi. Däremellan har var och en arbetat på hemmaplan utifrån sina förutsättningar. Även om gemensamma problem kunde identifieras är de respektive orternas utgångsläge väldigt olika. Ghanzi har lång erfarenhet av dialogmöten och en väl utvecklad metod. Ale står i startgroparna för att införa medborgardialog.

Avsnittet har karaktären av en berättelse om vilka möten som har ägt rum mellan de deltagande projektgrupperna²³, hur de lägger upp arbetet och vilka olika studiebesök som gjorts, samt ett antal andra möten. Det första mötet ägde rum i januari 2016 och det sista i september 2017. Under den perioden hölls fyra projektmöten två i Ghanzi och två i Ale.

Projektmöte i Ghanzi

Den första träffen mellan projektgrupperna tog plats i Ghanzi våren 2016. Programmet inleddes med ett avstämningsmöte där de båda projektgrupperna informerade varandra om hur deras arbete har framskridit sen föregående tillfälle. Diskussionerna handlade bland annat om hur dialogarbetet ska utvecklas, hur de anställda ska utbildas för att kunna hantera dialogarbetet och hur de ansvariga ska nå ut till de medborgare som är berörda av frågan, som dialogen handlar om, men som vanligtvis inte kommer till dialogmöten. Ghanzis representanter betonade vikten av att nå alla, lyssna på alla och att bemöta och återkoppla [It is not only questions about what to do but how to do it] (Tjänsteperson 7). Det personen syftar på är innehållet i dialogen. Det handlar inte bara om att genomföra ett dialogmöte utan det är också viktigt hur mötet uppfattas av

²³ Gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ale kommun (Kommunchefen, Utvecklingsledare kvalitet, Utvecklings- och förvaltningssekreteraren, Administrative chefen, Kommunfullmäktiges ordförande samt Kommunfullmäktiges vice ordförande) samt gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi, (Principal Community Development Officer, Economic planner, Home Economics Officer and Community Development Officer).

deltagarna. De som deltar i mötet måste känna att de blir lyssnade på, att deras synpunkter har betydelse som beslutsunderlag och att de faktiskt har möjlighet att påverka beslutet.

Dag två gjordes ett besök på en skola i Qabo, *Qabo Primary School*. Temat för dagen var förebyggande arbete med skol dropouts och hur man motiverar eleverna att återvända till skolan. Detta är ett av de problem som Ale och Ghanzi har upptäckt att de har gemensamt. Självklart ser problematiken annorlunda ut på landsbygden i Botswana än det gör i Ale men grundproblemet är det samma. Hur motiverar man barnen att återvända till skolan oavsett om det är svenskt skolkande eller barn i en miljö där föräldrarna saknar skolutbildning och inte förstår hur viktigt det är att barnen får utbildning. De vanligaste orsakerna till att elever lämnar skolan i Qabo är graviditeter i de tidiga tonåren och/eller drogmissbruk eller att familjerna flyttar till en farm²⁴ som ligger långt bort från skolan. Skolan i Qabo visade upp ett imponerande arbete för att förebygga dropouts. De hade bildat en arbetsgrupp där personer som rektor, förstelärare, kurator, skolsköterska, polis, socialarbetare, föräldraföreningens ordförande och elevrepresentanter ingick. Ett exempel på åtgärd kan vara att gruppen tar kontakt med föräldrarna utifrån barnets perspektiv. Det vill säga att de förklarar för föräldrarna hur viktigt det är med utbildning för att få föräldrarna att förstå betydelsen av att barnen går i skolan. I Botswana är barnarbete förbjudet och att gå i skolan är en rättighet, men det finns ingen skolplikt som i Sverige. För att förebygga tonårsgraviditeter satsas de på undervisning och rådgivning kring preventivmedel och hälsorisker med graviditet vid väldigt låg ålder. Preventivmedel finns att tillgå men abort är förbjudet. Många av de problem som Botswana har idag påminner om hur det var i Sverige under delar av 1900-talet.

²⁴ Att flytta till kommersiella storjordbruk för att få jobb är en av få möjligheter för utbildade fattiga människor att försörja sig.

Den tredje dagen fick vi möjlighet att delta i ett Kgotla med rubriken Citizen Dialogue for Sustainable Development i New Xade. En heldag, vi lämnade hotellet i Ghanzi före soluppgången uppklädda så som traditionen kräver för att visa respekt för dialogmötet och för hövdingen. Vi togs emot av paraderande skolbarn och fick åka åsnekärra prydd med svenska flaggan den sista biten. Programmet var späckat, en blandning av underhållning och politisk dialog. Bland de deltagande fanns ministern för Local Government och Rural Development, Slumber Tsogwane, kommunchefen och borgmästaren från Ghanzi, samt gruppen för partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi. Tyvärr gick mycket av innehållet i mötet förlorat på grund av språkproblem då mötet hölls på det lokala språket. Som utländska gäster förväntades vi också delta aktivt i mötet. Kommunfullmäktiges ordförande från Ale höll ett inledningstal på temat hur betydelsefullt partnerskaps- och internationellt samarbete är för utveckling och lärande. Projektledaren från Ale valde att lägga upp framträdandet så att hon ställde frågor till oss andra om våra erfarenheter av dialogarbete så att alla blev delaktiga i samtalet. Som forskare blev jag ombedd att prata om aktuell demokratiforskning i Sverige och valde då att utgå från demokratiutredningen och prata om medborgardialog som en framtidssatsning i Sverige. Kgotla mötet var på det hela taget en mycket intressant upplevelse att få delta i, att så många människor kan samlas på så avlägsna platser och samtala för att hitta lösningar på gemensamma problem. Mötet gjorde starkt intryck på oss utländska gäster både som ceremoni och som dialogmöte.

Ortsutvecklingsmöte

Efter hemkomsten från Botswana hölls ett avstämningsmöte i Ale där intrycken summerades och förslag till reviderade aktiviteter avseende sista året för projektet, 2016/17, presenterades. Gruppen i Ale har inte kommit fram till när och hur invånardialogen ska genomföras men arbetet framskrider. Ale upplever att

ortsutvecklingsmötet behöver förändras och anpassas om de ska fungera parallellt med invånardialogen. Det skulle också kunna vara en möjlighet att utveckla ortsutvecklingsmötet till invånardialog, men det verkar inte vara aktuellt i nuläget. Jag fick möjlighet att delta och observera ett av de fem ortsutvecklingsmöten²⁵ som hölls under april månad 2016. Min spontana reaktion var att invånarnas frågor rörde så många olika områden varav en hel del som inte är kommunala angelägenheter. Kanske mötet bör styras till att handla om kommunala frågor. Men när jag under en intervju några dagar senare tog upp den saken förklarade den ansvarige politikern att kommunen vill hjälpa invånarna så de får svar på sina frågor, även om det handlar om frågor som exempelvis Trafikverket ansvarar för. Ett ödmjukt förhållningssätt mellan politiker och invånare. En annan sak som förvånade mig var att mötet var välbesökt. Dock hade besökarna hög medelålder, vilket är begripligt med tanke på att mötet äger rum kvällstid. Kommunen har en utmaning i att nå bredare grupper. En vecka senare träffades arbetsgruppen kring frågor som rör hur de ska gå vidare med utvecklingsarbetet. Mitt intryck är att det råder samstämmighet kring vad som behöver göras och i viss utsträckning också hur det ska göras men gruppen har ett omfattande arbete framför sig.

Projektmöte i Ale

I augusti 2016 besöktes Ale av projektgruppen från Ghanzi. Den första dagen inleddes med projektmöte i Ale kommunhus. Gruppen från Ghanzi gjorde en omfattande redovisning av sitt pågående arbete med att nå ut till de mest avlägsna byarna. Bland annat beskrevs, som ett problem, en by där invånarna inte visade respekt

²⁵ Ett ortsutvecklingsmöte innebär att kommuninvånarna bjuds in till möte för att få aktuell information om vad som händer på orten och samtidigt få möjlighet att ställa frågor till politikerna. I Ale anordnas tio ortsutvecklingsmöten varje höst och vår på de större orterna i kommunen. <http://www.ale.se/kommun-politik/sa-kan-du-paverka/ortsutvecklingsmoten.html>

för dialogmötet. Kontentan var att byborna läxades upp för sin brist på uppförande [they have to show respect because that's how we've taught] (Tjänsteperson 8). Uttalandet indikerar att politiskt deltagande är en medborgerlig rättighet något man ska värda och visa respekt för. På eftermiddagen fick jag möjlighet att visa upp Förvaltningshögskolan och vårt samverkansarbete. Två kollegor föreläste om det svenska politiska systemet och om studier av medborgardialogarbete.²⁶ Besöket var uppskattat av såväl gruppen från Botswana som deltagarna från Ale. Nästa dag arbetade grupperna med att ta fram underlag till den gemensamma årsrapporten till ICLD. På eftermiddagen besöktes "Young entrepreneurs in New Europe" ett av Ales många kreativa projekt "Unga entreprenörer". Återigen kan konstateras att det inom Ale kommun finns ett intresse av att pröva olika verksamheter som i det här fallet att ta vara på och utbilda unga förmågor inom entreprenörskap. Bristen på företagande eller entreprenörsanda förknippas ofta med bruksorten, eftersom det inte ingår i den lokala kulturen. Just entreprenörskapsprojektet gjorde starkt intryck på gruppen från Ghanzi. Ett av deras stora problem är att utveckla försörjningsmöjligheter, särskilt i de avlägsna byarna, och här menar de att det måste skapas möjligheter att bedriva företag. "Vi vet att unga människor behöver nudging, en knuff i rätt riktning, ges möjligheter, att ha arbete behöver inte betyda att vara anställd. Du kan driva företag och kanske anställa andra" (Tjänsteperson 7). Det handlar om att ge människor hjälp till självhjälp, att stötta människors förmågor och ge dem möjlighet att utvecklas.

Den sista dagen ägnades åt projektmöte med planering inför det tredje och sista året av partnerskapsprojektet. Här fick jag möjlighet att intervjuva deltagarna från Ghanzi, vi uppehöll oss framförallt kring vad de hade lärt sig genom samarbetet med Sverige, om de hade utvecklat sitt arbete på hemmaplan och om de tog intryck av

²⁶ Local democracy in Sweden and Understanding participatory governance arrangements in urban politics: idealist and cynical perspectives on the politics of citizen dialogues in Göteborg, Sweden

någotning i det svenska systemet. Här nämndes bland annat vårt sätt att organisera välfärden, exempelvis arbetet med att funktionshindrade ska få egen försörjning. Samtidigt anser de att vi i Sverige är så individuella, vi tar inte ansvar för familjen i vid mening, utan allt är samhällets ansvar. I Botswana är det självklart att om du har utbildning och arbete då tar du ansvar för släkt och vänner så att alla har mat på bordet. "Det känns inte betungande utan det ger dig trygghet för framtiden om du har hjälpt någon så vet du att andra kommer att hjälpa dig" (Tjänsteperson 7). Systemet bygger på gentjänster för tjänster inte bara inom den närmsta familjen utan även släkt och vänner [extended family]²⁷.

Projektmöte i Ghanzi

Nästa projektmöte hölls i Ghanzi våren 2017. Besöket började med ett möte där de båda grupperna uppdaterade varandra om vad som hänt under året. Diskussionen handlade om hur medborgardialogen kan utvecklas, hur kunskapen om att hantera dialogmöten kan bli bättre och vilken utbildning politiker och tjänstemän behöver. Vidare diskuterades vad man kan göra för att förmå människor som borde vara intressenter att verkligen komma till ett dialogmöte och delta aktivt. Hur gör man i Ghanzi för att få så många människor att komma till ett politiskt möte? Går det överhuvudtaget att applicera erfarenheter från ett land till ett annat? Min spontana reflektion är att allting låter så enkelt när de berättar utifrån ett Ghanzi perspektiv men det fungerar inte riktigt så i Sverige. Vi lever inte i storfamilj där barnpassning alltid går att ordna, vi arbetar på bestämda tider och får inte ledigt för att gå på politiska möten. Att delta i politiken är inte en plikt i Sverige vi överlåter det på någon annan såvida det inte är en fråga som verkligen engagerar och berör oss.

²⁷ An extended family is a family that extends beyond the nuclear family, consisting of parents, aunts, uncles, and cousins, all living nearby or in the same household. (https://en.wikipedia.org/wiki/Extended_family)

Under vistelsen deltog vi i två dialogmöten. Först i Gantsi, där olika intressenter [stakeholders]²⁸ hade samlats för att diskutera behovet av nya förskolor och fler förskollärare, samt för att försöka hitta finansiering för verksamheten. Målet med att starta förskola var att man ville förbättra barns uppväxt genom att de får vistas i lugna och trygga miljöer. Mötet handlade mycket om hur de ska lösa olika praktiska detaljer som utrustning och uniformer. Styrkan i deras dialogmöte ligger delvis i att de kan samla alla samtidigt, alla får samma information vid samma tillfälle och alla får möjlighet att framföra sin åsikt. Det innebär samtidigt att det blir en del upprepningar, de bekräftar varandra gång på gång, säger samma saker och liksom mässar för en församling som redan är frälst.

Nästa dialogmöte vi besökte var i Chobokwane som ligger ute på landsbygden några timmars bilresa från Ghanzi. Det här mötet hade valts för att vi som besökare skulle få se ett exempel på hur starkt engagemanget kan vara för utvecklingsarbete på landsbygden. I Chobokwane driver byborna ett jordbruk gemensamt och de hade fått en traktor som de skulle ta ansvar för och använda tillsammans och då behövs ett dialogmöte för att komma överens om hur traktorn ska skötas. Hela mötet bestod av cirka 75 personer inklusive delegationen från Ghanzi där vi ingick. Dialogen handlade mycket om nyttan med traktorn, den ene talaren efter den andre uttryckte sin tacksamhet över vilka möjligheter det innebar att ha en traktor i sådd- och skördarbete. En äldre man visade hur de tidigare hade gått omkring med hackor och berett jorden inför sådd. Frågorna som togs upp var: vem eller vilka som skulle få använda traktorn, och hur fler skulle kunna få utbildning i att köra traktor. Hittills hade 21 personer fått möjlighet att använda sig av traktorn. En kvinna pratade om vikten av att odla bönor och hur dessa bönor ska tillagas. Det största problemet som diskuterades var hur de skulle kunna

²⁸ Exempelvis two settlement leadership (Qabo & New Xade), Day Care Teachers, PTA, Home Economics, Bokamoso Trust & Kuru Development Trust.

transportera diesel ut till byn och hur eventuella reparationer skulle lösas. Det här var ett positivt möte där deltagarna uttryckte sin tacksamhet till politikerna i Ghanzi över att de får möjlighet att utveckla sitt jordbruk.

Projektmöte i Ale

Augusti 2017 var gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi på besök i Ale. Under det här sista mötet handlade mycket om att färdigställa avrapporteringen till ICLD som ska överlämnas vid årsskiftet. (Project meeting - Report on action plan and achieved objectives. Discussion. The way forward). Dag två var gruppen på guidad tur i Älvrummet som är Göteborgs stads arena för utställningar, debatter och förslag i stadsutvecklingsfrågor. Där kan besökaren få både inspiration och information om den pågående stadsutvecklingen. Besökaren ska också ha möjlighet att lämna synpunkter och få hjälp med att skicka in medborgarförslag om kommunens framtid. Ett forum för människor att mötas och få information. På eftermiddagen besöktes universitet, Förvaltningshögskolan där besökarna fick en föreläsning²⁹ om den svenska välfärdsstaten ur ett historiskt och nutids perspektiv. Den sista dagen spenderades på Styrso värdshus och hela dagen ägnades åt slutrapporten till ICLD. Slutligen diskuterades också hur dialogarbetet ska fortskrida när projektet är avslutat. [Way forward for citizen dialogue in Ale and Ghanzi. What will happen when the project is over?]

Avsnittet kan summeras med att: målet med partnerskapsprojektet är att de båda deltagande länderna ska ta vara på varandras kunskaper och erfarenheter och att samarbetet ska leda till ökat medborgarinflytande. Efter att ha identifierat gemensamma problem har de båda grupperna träffats två gånger om året i tre år. Projektgruppsmötena har haft upplägget av möten där grupperna har informerat

²⁹ The Swedish Model - the 20th century Swedish intellectual, cultural and political history, especially the emergence of the Swedish variety of the welfare state.

varandra om hur arbetet fortskrider och varje gång har också det kommande arbetet planerats samt årlig avrapportering till ICLD. Vid de tillfällen som grupperna har träffats har ett antal studiebesök lagts in. När Ale besöker Ghanzi har i första hand dialogmöten med de båda pilotprojekten i Qabo och New Xade stått på programmet men även andra dialogmöten. När Ghanzi har besökt Ale har olika verksamheter inom välfärdssystemet visats upp som exempelvis ett särskilt boende för personer med funktionsvariationer. Vid ett tidigare besök i Ale 2015 har gruppen från Ghanzi fått delta i lokala demokratiaktiviteter som elevrådet på skolan i Ale, ett bildningsförbund berättade om studiecirkelverksamhet och 2016 besöktes sommarskolan om entreprenörskap. De har varit inbjudna, vid två tillfällen, till universitetet och fått träffa samverkansansvariga och deltagit i föreläsningar. Grupperna påpekar att de lär sig väldigt mycket av varandra hela tiden men exakt vad är svårt att sätta fingret på. Det kanske handlar lika mycket om att få inspiration om hur samhället kan fungera som att få konkret kunskap om demokratiutveckling.

Kunskapsutbyte

I flera avseenden strävar Ale och Ghanzi mot samma mål, båda behöver förbättra kommunikationen med medborgarna, skapa vänskap hos medborgarna och förbättra skolresultaten på respektive ort. Båda arbetar också aktivt tillsammans med resten av världen för att nå målen i Agenda 2030. När det kommer till demokrati-traditioner skiljer de båda länderna sig åt. Sverige har haft ett stabilt system av representativ demokrati under nästan hundra år. Botswana har ett förflutet som brittiskt protektorat³⁰ och landet blev självständigt för bara femtio år sedan, 1966. Samtidigt som Botswana

³⁰ Protektorat betecknar i statsrättslig mening att en skyddsmakt utövar kontroll över en annan stat, som därmed har avstått delar av sin suveränitet. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Protektorat>

delvis har styrts från London så har den lokala demokratin, byggt på den urgamla traditionen av att ha dialogmöten, funnits inom landet när gemensamma frågor ska beslutas. Båda länderna står inför utmaningar genom att nya politiska rörelser via sociala medier tar plats.

Olika typer av internationellt samarbete framhålls ofta som viktigt och värdet av att lära av andras erfarenheter uppmärksammas allt mer i en globaliserad värld. I det här fallet bygger själva samarbetet på att olika forskningsfinansiärer har som uppdrag att verka för utveckling och lärande mellan olika aktörer såväl nationellt som internationellt. Traditionella arbetssätt inom det demokratiska systemet utmanas av nya krav och förväntningar från olika medborgargrupper. Målet med partnerskapsarbetet är ömsesidigt lärande och kunskapsutbyte men vad kan det finnas för områden där två parter med så olika utgångslägen lär av varandra? Sverige är en fungerande välfärdsstat medan Botswana är en ung demokrati under utveckling. Kan två orter i två länder med så olika utvecklingsnivå berika varandra med erfarenheter och kunskaper? Vad skiljer och vad förenar, vad har Ghanzi lärt av Ale, vad har Ale lärt av Ghanzi, vem har fått ut mest av samarbetet, finns det kunskaper som är svåra att mäta? Har medborgardialogen en framtid i Sverige och hur ser Botswana på medborgardialogen i framtiden i en globaliserad värld? Vad har partnerskapsarbetet betytt för Ghanzi respektive Ale på hemmaplan?

Har samarbetet förändrat dialogarbetet?

På frågan om samarbetet har påverkat eller förändrat själva dialogarbetet i Ghanzi svarade en av representanterna;³¹

³¹ I det avsnitt som följer här har vissa intervjuer genomförts på engelska. De citat som förekommer i texten från dessa intervjuer har samtliga översatts av författaren. Vid några tillfällen framgår även, inom hakparenteser, hur personen uttryckt sig på engelska för att förtydliga innebörden.

Att samtala eller föra dialog är självklart för oss, något som vi har lärt oss tidigt i livet. Det är en tradition här i Botswana det finns i oss att vi ska samtala och komma överens. Vi lär oss det i skolan som barn och i den högre utbildningen lär vi oss också att deltagande eller dialog är nyckeln till samhällsutveckling. Vi tror att utvecklingen måste bygga på deltagande [participation], möjligheter/egenmakt [empowerment], självtillit/tilltro till sin egen förmåga [self-reliance], tillgänglighet/enkelhet [simplicity] och hållbarhet [sustainability]. Den hållbara demokratin måste ge människor möjligheter till deltagande i samhällsutvecklingen. Inte bara rösträtt utan människorna ska ges förutsättningar att själva påverka sin vardag. De måste få egenmakt och därmed stärkas i tron på sin egen förmåga och tilltron till sin förmåga att förändra. Vi arbetar utifrån Agenda 2030 för att skapa en hållbar demokrati. (Tjänsteperson 7)

Vad har då projektet betytt för arbetet i Ghanzi om det inte har påverkat själva dialogarbetet? Har man lärt sig något annat av samarbetet eller från besöken i Ale? En person svarar att "genom att vi får internationell uppmärksamhet blir vi stärkta i vår övertygelse om att det är viktigt med dialog i samhället" (Tjänsteperson 7). Hen menar att projektet visar att det som de har lärt sig om samhällsutveckling, det som har praktiserats i Botswana under väldigt lång tid, får legitimitet genom att det efterfrågas av någon som kommer utifrån. Genom den uppmärksamhet ett internationellt projekt innebär framhåller de att än en gång kan de bevisa för ansvarig minister och olika chefer att invånardialog är vägen till utveckling. Projektet har stärkt dem i sin övertygelse om att människor måste vara delaktiga i utvecklingen. Speciellt ett samhälle som är fattigt och ojämnt, där det finns problem med våld och droger. Då är invånardialog och de fem stegen i citatet ovan participation, empowerment, self-reliance, simplicity och sustainability ett sätt att nå framgång. För om inte invånarna ges möjligheter och har tilltro till sin egen förmåga, hur kan man då bygga samhället hållbart? "En människa kan ha allt – ett fint hus – allt, men om personen inte har möjlighet att påverka sitt eget liv sin egen situation vad är det då värt?" (Tjänsteperson 7).

Vad framhåller Ghanzi för kunskap

Finns det någon annan kunskap eller erfarenhet som ni har fått genom samarbetet med Ale som kan ha betydelse för ert utvecklingsarbete? Personen svarar: "vi har lärt oss massor genom olika studiebesök, vi är imponerade av hur välfärdsstaten är organiserad, exempelvis hur ni tar hand om människor med olika funktionsvariationer" (Tjänsteperson 8). Personen från Ghanzi framhöll också ett studiebesök i Entreprenörskapsprojektet³² som pågår en vecka och riktar sig till unga människor som vill utveckla sitt entreprenöriella tänkande. Målet är att uppmuntra ungdomar, att starta företag och utveckla sina idéer. I Ghanzi är arbetslösheten hög och det behövs verkligen företagande för att utveckla samhället och ge människor försörjning. Ett motsvarande projekt som tar vara på och stöttar människors idéer och utvecklingspotential skulle kunna ge arbetstillfällen i framtiden. Hen fortsätter: "Botswana behöver mer av entreprenörskap, vi lever i en global värld där tekniken gör det möjligt att driva företag även ute i avlägsna byar" (Tjänsteperson 8). I dag är företagande möjligt även på avlägsna orter när det finns elektricitet genom solceller och med mobilt bredband går det att kommunicera med hela världen. Så utbildning i entreprenörskap är ett exempel på lärdom de tar med sig från Sverige eftersom det kan innebära utveckling i de områden där försörjningsmöjligheterna är som sämst.

Vad tror ni om framtiden för medborgardialogen i Botswana?

Dialogmöten är en gammal tradition i Botswana som enligt deltagarna i projektet är väl förankrad och något som de är stolta

³² Ale kommun har under ett antal år genomfört utbildningsprojektet Unga entreprenörer i nya Europa för att stärka entreprenöriellt tänkande hos ungdomar. Under ett antal veckor får ungdomarna träna entreprenöriellt tänkande och socialt förtetagande genom att ta fram egna affärsidéer som ska hjälpa till att rädda världen. 2016 hölls utbildningen i Sverige för 16:e gången, 32 ungdomar från åtta länder deltog under en vecka på Ulvön utanför Ljungskile. <http://ale.se/kommun-politik/media-och-kommunikation/ale-play/ale-play/2016-08-24-unga-entreprenorer>

över. I samtalen återkommer de till att Botswana aldrig har deltagit i krig [we don't like fighting] (Tjänsteperson 8). Men samhället förändras och frågan är om det överhuvudtaget kommer att vara möjligt att fortsätta med invånardialog i framtiden?

Dialogen kommer inte att försvinna den är så djupt rotat i vår kultur, det är nyckel till utveckling och fred. Jag tror att mina barnbarnsbarn, om kanske 50 år, kommer att lära av vad vi gör i dag. Vi gillar inte krig, vi bråkar inte, vi tror på dialogen som vapen. Om det finns oenighet ska det lösas genom dialog, så fungerar det för oss (Tjänsteperson 7).

Hen ger ett exempel om ett barn skolkar från skolan vad kan du då göra, du kan inte blir arg på barnet du måste fråga dig själv vad är problemet? Du måste ta med dig barnet och ordna ett möte med läraren och övrig personal och ställa frågan till alla samtidigt, vad är problemet, låt oss tillsammans försöka lösa det här problemet? Om man inte samtalar och kommer överens hur kan man då nå framgång?

Hur kopplar ni invånardialog till hållbar utveckling?

Demokrati är en viktig förutsättning för hållbar utveckling, kanske det allra viktigaste villkoret när det gäller att ta ansvar för miljö och hållbarhet. Det första dialogmötet som vi fick möjlighet att delta i under vistelsen i Botswana hade rubriken Medborgardialog: innovation för ett hållbart samhälle [Citizen Dialogue: a key for sustainable development]. När jag ställde frågan hur de kopplar invånardialog till hållbar utveckling fick jag följande svar. "Vi arbetar med att uppnå målen i Agenda 2030 där hållbar demokrati är en viktig del. Principerna för invånardialog är helt i linje med Agenda 2030 och en utveckling mot ett hållbart samhälle" (Tjänsteperson 7). I den frågan är gruppen från Ghanzi eniga om att alla måste få möjlighet att delta för om vissa grupper lämnas utanför samhällsgemenskapen kommer de grupperna inte att fungera. Då kommer de inte att ta sitt ansvar och bidra till en bättre miljö och då

blir inte miljön bra. Om däremot alla får möjlighet att bidra och känna sig delaktiga då leder det till ekonomisk tillväxt och social hållbarhet. Det handlar om att sätta människan i centrum eftersom miljömässig hållbarhet kräver människor som deltar och tar kloka beslut för sin egen omgivning.

Vilka är Ghanzi gruppens bästa råd till Ale när de ska genomföra medborgardialog?

Medborgardialog har inte riktigt samma innebörd i Sverige och Botswana men utifrån hur det fungerar i Sverige är det viktigt att göra klart från början vilka frågeställningar politikerna vill föra dialog om och hur resultatet ska användas. Rådet är att förbereda mötena genom att identifiera och bearbeta intressenterna så att de kommer till mötet. En annan skillnad som påpekas är att svenskarna inte ser demokratin som en tillgång eller möjlighet utan tar den för given. En person betonar att invånarna behöver motiveras.

Hur vi mobiliserar, hur vi träffas och diskuterar, ni behöver bättre struktur, fråga inte är du intresserad utan säg kom och delta gör din röst hörd. /.../ I Botswana är det enkelt att samla människor och diskutera. Vi har en arena, en tradition, det är enkelt att mobilisera, vi går via hövdingen, som sprider budskapet. (Tjänsteperson 8)

Här borde göras tydlig skillnad på medborgardialog och brukardialog. Det finns ett antal situationer där man i Ghanzi har en dialog om praktiska frågor som mer liknar en brukardialog i den svenska kontexten. Skillnaden mellan medborgardialog och brukardialog är att i brukardialogen överlämnas beslutsrätten inom ett begränsat område till brukarna exempelvis inom ett särskilt boende, medan medborgardialogen kan beskrivas som ett inbjudet deltagande, ett möte mellan medborgare och politiker och/eller tjänstepersoner. Där kommunens representanter inhämtar synpunkter från invånarna för att förankra besluten men det krävs

fortfarande ett politiskt beslut. Det är fortfarande de förtroendevalda som både fattar beslut och tar ansvar för beslutet.

Vad har samarbetet med Ghanzi betytt för Ale?

Hur ser då Ale kommun på utvecklingen av medborgardialog och hur arbetas det idag? Ale har kommit en god bit på väg för att införa medborgardialog. Utvecklingen av arbetet har pågått såväl inom kommunen som i olika forum för kommunalt samarbete. Inom kommunen har tagits fram ett stödmaterial i form av en handbok för politiker och tjänstepersoner. Då är frågan huruvida Ale vid en jämförelse med Ghanzi har lärt sig någonting utifrån hur man där arbetar med dialogen. En person svarar att det är viktigt att fokusera på en fråga. På ortsutvecklingsmöten kommer många olika frågor upp, vilket gör det svårare att nå specifika intressentgrupper. Mötet är öppet för alla. Hen exemplifierar med ett möte kring nybyggnation i ett område, då kom alla människorna i grannskapet för då var de berörda av frågan.

Att jobba med alla intressenter samtidigt med en enda fråga, blanda politiker, tjänstemän och invånare. Alla som deltar får höra de olika perspektiven samtidigt. (Tjänsteperson 6)

Det framhålls också att det är viktigt att bearbeta intressegrupperna inför mötena och att motivera dem att komma. En annan sak som kommer upp är mötesdisciplinen, på ortsutvecklingsmöten är det ett fåtal personer som tar större delen av talartiden och de flesta sitter tysta. Jämför man med Ghanzi är inte svenskar lika disciplinerade. I Ghanzi får alla komma till tals och många tar den chansen, alla får prata till punkt och ingen får avbryta någon annan. En annan sak som påpekas är att i Ghanzi finns en mycket engagerad tjänsteperson som "brinner för delaktighet" det skulle aldrig fungera utan henne. Hen lär upp sina medarbetare så för varje gång vi träffas blir de mer och mer engagerade.

Vad tror ni samarbetet har betytt för Ghanzi?

Från Ale gruppen påpekas att de tror att gruppen i Ghanzi fått legitimitet för sitt sätt att arbeta genom vårt samarbete. De har fått uppmärksamhet och det skapar möjligheter. Deras arbete har blivit mer än en Ghanzi District fråga, det har lyfts till en högre nivå. De har bekräftelse från högsta nivå.

Och de känner att de har fått legitimitet, projektet har gjort att de bygger vidare på det de redan hade, /.../ är duktig på att utnyttja detta. De har resurssatt projektet, avdelat personer, skapat möjligheter. /.../ konstruktionen av projektet, Citizen Dialogue projektet, återkoppling hela tiden, förankringshjälp till distriktledningen, det får genomslag. (Tjänsteperson 6)

Vad framhåller Ale för kunskap?

Gruppen från Ale framhåller att det är svårt att veta vad de har lärt sig i samarbetet med Ghanzi och vad de har lärt sig genom andra samarbeten i Sverige. Eftersom de har jobbat ganska mycket med frågan under senare år så upplever de att de snarare får bekräftat det som de redan vet. Det som är den stora vinningen med partnerskapsarbetet är att få se hur det fungerar i praktiken i Ghanzi. Hur väl de förbereder dialogmöten och motiverar människor att komma. Att de alltid fokuserar på en fråga och på en intressegrupp samt att alla intressenter samlas kring frågan samtidigt, alla får samma information och alla får höra de andras synpunkter samtidigt. Ytterligare en sak som nämns är hur människor i Ghanzi respekterar varandra, alla deltagare får möjlighet att yttra sig och prata till punkt och ingen får avbryta. Mötet har ingen sluttid utan målet är att uppnå konsensus. När alla är överens då är mötet slut.

På frågan vad är då de största skillnaderna i jämförelse med ortsutvecklingsmöten framhölls att ortsutvecklingsmötet har många fördelar, kanske mest att de ger invånarna en möjlighet att träffas och samtala om vad som pågår i kommunen. Det är en annan typ av möte som snarare ger politikerna legitimitet, de får bekräftelse på om de är på rätt väg eller ej. Det är ett öppet möte dit alla är välkomna

och alla har möjlighet att lämna in frågor men politikerna bestämmer dagordningen. Det kan bli väldigt många olika typer av frågor när invånarna delvis kan styra agendan. De som kommer till mötet är övervägande äldre människor som inte är representativa för hela befolkningen.

Vi lägger mycket resurser på ortsutvecklingsmöten. Men vi rör inte på systemet, var inte tillräckligt vassa / ... / lär av det som går bra och ännu mer det som inte går bra. Vi måste vara tydliga med vilka som är stakeholders annars får vi ett sidoperspektiv. (Tjänsteperson 6)

Ett ortsutvecklingsmöte är öppet för alla frågor som berör kommunen. Det finns inga begränsningar på hur många gånger samma person får yttra sig. En tjänsteperson påpekar att i medborgardialogarbetet har vi lärt oss att politikerna ska bestämma frågan, och det ska framförallt vara frågor som går ha dialog kring där det är möjligt att fatta beslut tillsammans. Det är också viktigt att definiera vilken grupp som primärt berörs och göra anstängningar för att nå dem. Dessutom är formen för mötet viktigt hur invånarna blir bemötta. Politiker och tjänstepersoner behöver utbildas i hur man ska kommunicera med invånarna så att inte missförstånd uppstår.

Vad är ni mest imponerade av?

En person trycker på entusiasmen hos Ghanzi gruppen, att de har insett att om samhället ska utvecklas så måste de få folket med sig. Det har funnits missnöje ute i byarna eftersom människorna har tvångsförflyttats och tvingats in i vissa områden. Ska de få folket med sig måste de göra någonting och det har nog varit en av drivkrafterna. En annan framgångsfaktor som nämns är att de har fantastiskt duktiga personer som arbetar med att ena folket genom att föra dialog och arbeta för förbättringar. Politiken står bakom men det är tjänstepersonerna som gör jobbet. "Ett bevis för det politiska stödet från högre nivå såg vi när vi var där. Vilket stort arrangemang en hel dag som samlade politiker från olika nivåer." (Politiker 1)

Med de förutsättningar som de har alltså geografiskt bara - befolkningen bor långt ut i buschen, saknar utbildning till viss del, arbetslöshet, missbruksproblem - att de ändå lyckas att samla till ett dialogmöte. Jag tycker det är fantastiskt och de har ju strukturerat så jag tycker vi lär oss av de - jag tycker faktiskt det, de är jätteduktiga. (Politiker 1)

Avsnittet kan summeras med att: vilka kunskapsutbyten som sker och vad de olika personerna är imponerade av varierar. Intrycket är att alla är nöjda med samarbetet men att det är olika typer av kunskap som nämnts. Ett ömsesidigt lärande behöver inte betyda att kunskapen handlar om samma sak för alla. Alla har lärt sig av den andres kunskaper men vilka kunskaper man tar till sig beror på vilken verklighet man befinner sig i. Ale har fått bekräftat sina teoretiska kunskaper om medborgardialog genom att se hur man praktiskt arbetar i Ghanzi. Ghanzi i sin tur har lärt sig mer om utvecklingsfrågor och hur välfärdsstaten kan fungera. Ale står inför att förändra sitt arbete vad gäller kommunikation med medborgarna. Att gå från att ta och ge information till att föra dialog. Ghanzi har dialogarbetet på plats men behöver utveckling så att folket får försörjningsmöjligheter och framtidstro. De pratar mycket om att folket behöver hjälp till självhjälp, möjligheter till utveckling, egenmakt och tilltro till sin egen förmåga. Den ena orten behöver utveckla demokratin och den andra behöver utveckla landet. Vad de olika personerna har lärt sig beror på vad de ser behov att lära sig och på det sättet har kunskapsutbytet fungerat.

4. Sammanfattande diskussion

En fungerande demokrati kan behöva både stabilitet och förnyelse när samhället utvecklas och förändras. Världen krymper i bemärkelsen att de problem som politiken ska tackla ofta är av global karaktär. Vilket i sin tur medför att internationella överenskommelser om svårlösta frågor blir allt vanligare. En av utmaningarna är att bygga ett hållbart samhälle där demokrati är ett viktigt inslag. Samtidigt har intresset för traditionellt partipolitiskt arbete sjunkit och nya kanaler för politiskt deltagande prövas.

Nedan följer en sammanfattande diskussion kring det utvecklingsarbete som Ale och Ghanzi haft genom ett partnerskapsprojekt. Den avslutande diskussionen följer samma upplägg som de föregående kapitlen. Det börjar med demokratiutvecklingsarbetet i kommunen sedan följer det internationella partnerskapsarbetet och kunskapsutbytet. Därefter görs en jämförelse mellan medborgardialog i Sverige och Botswana.

Demokratiutveckling

Avsnittet om demokratiutveckling utgår från det kommunala utvecklingsarbetet i Ale kommun. Hur politiker och tjänstepersoner i kommunen ser på medborgardialog som ett sätt att förnya kommunikationen med medborgarna och vad som kan förklara eller ha betydelse för att en viss kultur råder i en kommun. Den politiska kulturen i en kommun präglas bland annat av föreningslivet på orten och betydelsen av personer med olika typer av engagemang. En väl fungerande demokrati bygger på aktiva medborgare och att politikerna ger förutsättningar för deltagande.

I intervjuerna framkom klart att Ale har ett förflutet som en genomorganiserad kommun där generösa föreningsbidrag bidragit till ett

starkt föreningsliv som i sin tur genererat intresse för samhällsfrågor. Kommunen har präglats av starka ledare som har gjort avtryck genom sitt sätt att driva det politiska arbetet. Det fanns en stark man som har efterträts av starka män och kvinnor som har fört traditionen vidare. Trots att det har gått över fyrtio år kan den tidigt förda politiken fortfarande spåras. Intresset för utvecklingsarbete, att förändra och pröva nya vägar dominerar fortfarande. Det finns en kultur, en Ale-anda, som de själva beskriver som att våga pröva och delta i olika experiment eller att tänka nytt och utveckla sina idéer. Detta bygger på flera generationers erfarenheter bakåt i tiden och är starkt kopplat till nuet och framtiden. Att bekräfta teorier utifrån upplägget på det här projektet går inte riktigt att göra. Men man kan spekulera i betydelsen av såväl ett aktivt föreningsliv som betydelsen av starkt personligt engagemang och vilken betydelse det har haft för det arbete som pågår i dag. Att kommunen präglas av öppenhet mot omvärlden har resulterat i ett partnerskapsarbete för att pröva nya vägar för samverkan.

Partnerskapsarbete och kunskapsutbyte

Partnerskapsprojekt är ett förhållandevis nytt sätt att se på utvecklingsamarbete. Det är inte Sverige som lär ut eller exporterar den svenska modellen utan svenskarna samarbetar med andra länder för att lära av deras kunskaper och erfarenheter. Det speciella med partnerskapsarbete är att betoningen ligger på det ömsesidiga lärandet och själva kunskapsutbytet mellan parterna. De deltagande parterna ska ta vara på varandras kunskaper och erfarenheter för i det här fallet ett ökat medborgarinflytande. Deltagarna påpekar att de lär sig väldigt mycket av varandra hela tiden men exakt vad har de svårt att konkretisera. Det handlar lika mycket om att få inspiration till olika utvecklingsområden som konkret kunskap om demokratiutveckling. När Ale har besökt Ghanzi har de i första hand fått delta i och lära sig om hur medborgardialog genomförs enligt traditionen i Botswana. När Ghanzi har besökt Ale har olika

verksamheter inom välfärdsystemet och inom lokal demokrati stått på programmet. En intressant iakttagelse är att i Botswana är ett dialogmöte omgärdat av högtidlighet och närmast vördnad inför mötets funktion. Där måste man uppföra sig och visa respekt för själva mötet men också mot varandra som deltagare. Svenskarna upplever Kgotla-mötet som välstrukturerat och disciplinerat något som de själva tycker att de kanske behöver bli bättre på. Medan botswanierna fascinerar av hur informellt allting är i Sverige och hur bra välfärdsstaten fungerar.

Deltagarna framhåller att kunskapsutbyte och lärande sker hela tiden i samarbetet men exakt i vad kunskapen består varierar. Det finns ett mönster av att alla är nöjda med samarbetet men representanterna från de båda länderna framhåller olika typer av kunskap och insikter. Ett ömsesidigt lärande behöver inte betyda att kunskapen handlar om samma sak för de inblandade. Alla har sin personliga erfarenhet med sig in i samarbetet och tar lärdom av den andres kunskaper beroende på vad eller vilka kunskaper de har behov av. Genom besöken i Ghanzi har Ale fått sina teoretiska kunskaper bekräftade. Mycket utifrån hur de praktiskt arbetar med medborgardialog i Ghanzi. När deltagarna från Ghanzi har besökt Ale har de lärt sig mer om hur välfärdsstaten är organiserad i allmänhet och hur offentlig service kan organiseras på lokal nivå. I Botswana är inte välfärden utbyggd utan den som har försörjningsmöjligheter tar ansvar för familjen i vid mening. Där faller det på den enskilde att lösa mycket av det som samhället ansvarar för i Sverige. Ghanzi har lång tradition av dialogarbete men de behöver utveckling och försörjningsmöjligheter. Exempelvis framhålls entreprenörskapsutbildningen som ett exempel på hur ny teknik och rätt kunskap skulle kunna lyfta människor ut fattigdom i de allra fattigaste områdena. Att det sker ett kunskapsutbyte när människor från olika kulturer möts är kanske inte så förvånande. Det kanske snarare är det faktum att de båda grupperna kom fram till att de har vissa gemensamma problem som överraskar. Båda behöver utveckla demokratin och

motverka utanförskap, båda behöver höja utbildningsnivån genom att motivera unga människor att satsa på skolan och utifrån sina olika bakgrunder behöver de också ena sina befolkningar och stärka vi-känslan.

Skillnader och likheter

I mötet mellan Ale och Ghanzi råder enighet om att de har mycket att lära av varandra. Både Sverige och Botswana är representativa demokratier som bygger på fria och regelbundet återkommande val. Det som fokuserats på i partnerskapsarbetet är hur de kombinerar den representativa demokratin med politiskt deltagande mellan valen. En skillnad är medborgarens roll och möjligheter. Tar medborgaren initiativ eller blir hen inbjuden till deltagande?

Deltagardemokrati kräver aktiva medborgare som tar initiativ, som kan och vill påverka i olika frågor genom exempelvis demonstrationer, namninsamlingar eller debattartiklar. Utifrån den modellen finns alla möjligheter till deltagande i det svenska samhället. Alla som vill har rätt att ta initiativ till olika auktioner eller framföra synpunkter på olika sätt men makthavarna kan välja att lyssna eller att inte lyssna på folket. I samtalsdemokrati bjuds medborgaren in till deltagande men som medborgardialogen fungerar i Sverige betyder det inte att medborgaren deltar i själva beslutet. Utan medborgaren deltar i ett samtal som kan ge politikerna bättre underlag för beslut men det är fortfarande politikerna som både fattar det formella beslutet och tar ansvar för den förda politiken. Medborgardialog innebär snarare att politikerna förankrar politiken hos medborgarna. Vilket framställs som ett sätt att inhämta kunskap och eventuellt förebygga folkets protester i efterhand. Här finns en tydlig skillnad mellan svensk medborgardialog och Kgotla-mötet enligt traditionen i Botswana. I Botswana samlas medborgarna till dialog för att gemensamt komma fram till ett beslut. Det bör dock påpekas att utifrån de tillfällen då vi fick möjlighet att delta i dialogmöten i Ghanzi så påminde situationen mera om brukardialog. I brukardia-

logen får en begränsad grupp av människor gemensamt ta ansvar för ett begränsat antal frågor som de är berörda av. I ett mindre sammanhang kan det fungera att överlämna beslutsfattande till de som berörs av beslutet. Kgotla-möten som vi deltog i var ute på landsbygden i små byar och det som fördes dialog om var jordnära frågor. Exempelvis förbättringar i byn av typen att borra brunnar för bevattning eller hur användningen av en traktor kan fördelas för att förbättra möjligheterna till livsmedelsförsörjning i byn. Konkreta frågor som var viktiga för de som berörs av beslutet och därmed bör få delta i beslutet. Det betyder dock inte att strukturerna för den botswanska modellen inte är intressanta att studera och visst kan vi lära mycket om formerna för medborgardialog men det handlar om olika förutsättningar. I Botswana är Kgotla-mötet är en form av samtalsdemokrati i bemärkelsen att deltagarna samlas och samtalar och kommer fram till någonting för det gemensamas bästa medan medborgardialogen enligt svensk modell är rådgivande.

Att det är stora skillnader mellan två orters demokratiutveckling när den ena ligger i en välfärdstat och den andra i ett utvecklingsland är kanske inte förvånande. Det som däremot kan upplevas som något oväntat är de likheter i såväl problem som lösningar som diskuterats. Inte bara vad gäller vilka problem de behöver arbeta med i vardagen utan också hur demokratin ska utvecklas. Båda ser lösningen i demokratiskt deltagande om än på olika sätt. I Botswana är de övertygade om att dialogen som verktyg fungerar. I Sverige har medborgardialogen aktualiserats som ett sätt att skapa ytterligare en påverkanskanal bland annat för att fånga upp grupper som vanligtvis inte deltar i politiken och därmed motarbeta utanförskap. Tanken är god men i den svenska debatten varnas för risker med det inbjudna deltagandet genom att starka grupper kan få för stort inflytande. Om politikerna tar intryck av dialogen och om deltagarna inte är representativa för befolkningen kan dialogen leda till ökad ojämlikhet istället för att fånga upp marginaliserade grupper och motarbeta utanförskap.

Slutsatser

- I en kultur av öppenhet mot omvärlden kan partnerskapsarbete fungera som ömsesidigt lärande även om de deltagande orterna befinner sig på olika utvecklingsnivåer.
- Kunskapsutbyte och ömsesidigt lärande behöver inte betyda att kunskapen handlar om samma sak för alla deltagare utan det beror på vilken kunskap de olika deltagarna har behov av.
- På de båda orterna sker utveckling genom att de inspireras av varandra men inom olika områden och på olika sätt.

Avslutningsvis kan framhållas att projektet haft positiv effekt även för Förvaltningshögskolan som traditionellt har stor kontaktyta mot det omgivande samhället och ser det som viktigt att fördjupa dessa kontakter med kommuner och andra avnämare. Genom att delta i KLOSS AkUt projektet har institutionen fått en ny erfarenhet eftersom projektet bygger på personrörlighet, där forskaren är närvarande i kommunens arbete. Projektet har inneburit värdefullt kunskapsutbyte som kan generera nya forskningsidéer.

Käll- och litteraturförteckning

- Amnå, Erik (2008) *Jourhavande medborgare. Samhällsengagemang i en folkrörelsestat*. Studentlitteratur, Lund
- Aronsson, Peter (1999) 'Lokala medborgarskap – det dolda kulturvet' i Amnå (red) *Demokrati och medborgarskap*. Demokratiutredningens forskarvolym II SOU 1999:77 (267-286)
- Bartholdsson, Kerstin (2009) *Hållbarhetens mänskliga byggstenar – om betydelsen av engagerade tjänstemän i det lokala miljömålsarbetet*, Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet
- Bengtsson, Bo (2004) 'Föreningsliv, makt och integration – ett inledande perspektiv.' I *Föreningsliv, makt och integration* Rapport från Integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram (Ds 2004:49)
- Bergmann-Winberg von, Marie-Louise och Elin Wihlborg (2011) (red) *Politikens entreprenörskap - kreativ problemlösning i förändring*. Malmö: Liber AB
- Bjereld Ulf, Marie Demker och Jonas Hinnfors (1999) *Varför vetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Bäck, Henry och Torbjörn Larsson (2006) *Den svenska politiken. Struktur, processer och resultat*. Liber AB, Malmö
- Erikson, Malgorzata (1999) *Frihet inom rollen. Den politiska ledningens betydelse för en kommuns utveckling i ett längre perspektiv*. Förvaltningshögskolans rapportserie nr 20, Göteborgs universitet
- Fredin, Sabrina (2017) *History and Geography Matter. The Cultural Dimension of Entrepreneurship*. Institutionen för industriell ekonomi Karlskrona, Blekinge tekniska högskola
- Gidlund, Gullan och Tommy Möller (1999) 'Demokratins trotjänare. Lokalt partiarbete förr och nu.' SOU 1999:130, Stockholm

- Gilljam, Mikael och Jörgen Hermansson (2003) (red) *Demokratins mekanismer* Liber, Malmö
- Gilljam, Mikael (2003) 'Deltagardemokrati med förhinder' I Gilljam & Hermansson (red) *Demokratins mekanismer*. Liber, Malmö
- Hadenius, Axel (1999) 'Medborgarskap, social kontext och institutioner. Perspektiv på svensk demokrati' I Amnå Erik (red) *Civilsamhället* Demokratiutredningens forskarvolym VIII SOU 1999:84
- Holme, Idar Magne och Bernt Krohn Solvang (1991) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Lund: Studentlitteratur
- Karlsson, David och Mikael Gilljam (2015) "Den lokala demokratins utmaningar." I *Låt fler forma framtiden!* SOU 2016:5
- Karlsson, Tom S (2017) *New Public Management. Ett nyliberalt 90-talsfenomen?* Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Stienar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lindberg, Elisabet (2005) *Vad kan medborgarna göra? Fyra fallstudier av samarbetsformer för frivilliga insatser i äldreomsorg och våghållning*. Stockholm: Almqvist & Wiksell international
- Lundquist, Lennart (1992) *Förvaltning, stat och samhälle*. Studentlitteratur, Lund
- Lundquist, Lennart (1998) *Demokratins väktare. Ämbetsmännen och vårt offentliga etos*. Lund: Studentlitteratur
- Lennart J. Lundqvist (2017) *Miljöpolitik – i går, i dag, i morgon*. A-Z Förlag, Lund
- Montin, Stig (2004:2) *Moderna kommuner*. Liber AB, Malmö
- Montin, Stig och Mikael Granberg (2013) *Moderna kommuner*. Liber AB, Stockholm
- Montin, Stig (1998) *Lokala demokratiexperiment: exempel och Analyser*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer

- Montin, S. (2007) 'Mobilizing for participatory democracy? The case of democracy policy in Sweden.' I T. Zittel & D. Fuchs (red), *Participatory democracy and political participation can participatory engineering bring citizens back In?* (Vol. Routledge/ECPR Studies in European Political Science, v. 48). New York: Routledge
- Nilsson Annika och Carina Listerborn (2015) 'Lokala föreningar och demokrati i socialt utsatta bostadsområden' I *Låt fler forma framtiden!* SOU 2015:96
- Norén Bretzer, Ylva (2005) *Att förklara politiskt förtroende. Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer.* Studier i politik nr 94 Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
- Oskarsson, Henrik (2003) 'Demokratitrender', i Oskarsson H (red) *Demokratitrender*, SOM-institutets bokserie nr 32, Göteborgs universitet
- Projekt report year 2 of 3, Citizen dialogue Ale - Ghanzi, 2017-01-31
- Putnam, Robert D (1993) *Making Democracy Work.* Princeton, Princeton University Press
- Rothstein, Bo (2003) *Sociala fällor och tillitens problem.* SNS Förlag, Stockholm
- Thavilzadeh, Nazem (2015) 'Det våras för medborgardialoger.' I *Låt fler forma framtiden!* SOU 2015:96
- Theodorsson, Annika (2003) *Samtala både länge och väl. Deliberativ demokrati i tre föräldrakooperativ och dess effekter på deltagarna.* Förvaltningshögskolan Göteborgs universitet

Statliga utredningar

Prop. 1983/84:152 Förslag till Lag om försöksverksamhet med en friare kommunal Nämndorganisation

SOU 1990:44 Demokrati och makt i Sverige Maktutredningens huvudrapport

Kommittédirektiv 1990:79 Utvärdering av frikommunförsöket

SOU 1993:90 Lokal demokrati i utveckling

SOU 1999:77 Demokrati och medborgarskap

SOU 1999:84 Demokratiutredningens forskarvolym VIII Civilsamhället

SOU 1999:130 Demokratins trotjänare. Lokalt partiarbete förr och nu.

SOU 2000:1 En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet

SOU 2001:48 Att vara med på riktigt - demokratiutveckling i kommuner och landsting

Ds 2004:49 Föreningsliv, makt och integration

SOU 2015:96 Låt fler forma framtiden!

SOU 2016:5 Låt fler forma framtiden!

Hemsidor

<http://ale.se/> (2016-06-26)

<https://www.Ale.se/ungaentreprenorer> (2016-11-10)

<http://ale.se/kommun--politik/media-och-kommunikation/ale-play/ale-play/2016-08-24-unga-entreprenorer> (2017-10-16)

<http://www.ale.se/kommun--politik/styrdokument-och-planer/ales-vision---latt-att-leva.html> (2017-09-14)

<http://www.ale.se/kommun--politik/sa-kan-du-paverka/ortsutvecklingsmoten.html> (2017-11-13)

<http://www.brandhistoriska.org/stadgar/1862%20kommunallagar.pdf>

<http://www.icld.se/start.pab> (2016-08-21)

<https://www.landguiden.se> (2016-06-10)

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/> 2017-10-27

<https://skl.se/download/18.1a5c0d2815acf62cc933cf83/1489759686596/PM%20Kommuninitiativ%20170309.pdf> Lokala och regionala initiativ i Sverige om Agenda 2030 (2017-05-22)

<https://skl.se> Lokala och regionala initiativ i Sverige om Agenda 2030

<http://www.vinnova.se/sv/> (2016-08-15)

https://en.wikipedia.org/wiki/Extended_family (2017-10-15)

<https://en.wikipedia.org/wiki/Kgotla> (2016-05-12)

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Protektorat>

Muntliga källor

Intervjuer med gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ale:

- Kommunfullmäktiges ordförande
- Kommunfullmäktiges vice ordförande
- Kommunchefen
- Utvecklingsledare kvalitet
- Utvecklings- och förvaltningssekreteraren
- Administrative chefen

Intervjuer med Gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi, Botswana:

- Economic planner/ Project Leader
- Home Economics Officer
- Community Development Officer

Bilaga 1: Loggbok för Kloss AkUt

Datum	Aktivitet
160128	<p>Ett inledande möte med ansvariga i Ale kommun angående partnerskapsarbetet och medborgardialogen. Inledningsvis samtalade vi om vilka förväntningar vi har på Kloss AkUt och hur det kan leda över till projektet Ale/Ghanzi.</p> <p>I mötet deltog företrädare för partnerskaps- och medborgardilogarbetet.</p> <p><i>Host</i> informerade om hur partnerskapsarbetet började, vilka mål och förväntningar som finns samt hur länge det har pågått och vem som tog initiativet.</p>
160202	<p>Möte med KLOSS AkUt gruppen på Göteborgs universitet.</p> <p>Fokusgrupper med de tre projekten (Movers and Hosts) under ledning av delprojektledaren på lärosätet.</p>
160208	<p>Möte med Host på Förvaltningshögskolan..</p> <p>En första intervju genomfördes för att samla underlag inför publicering. Vi beslutade också att jag ska delta i nästa projektmöte i Ghanzi.</p>
160210	<p>Förberedelsearbete inför avresan till Ghanzi (resebeställning, inläsning, inköp av utrustning).</p>
160224	<p>Heldag i Ale kommun. Intervjuer med administrativa chefen, Kommunfullmäktiges ordförande och vice ordföranden.</p> <p>Besök på högstadieskolan bredvid kommunhuset i Nödinge samt lunchmöte med Host, Kommunfullmäktiges ordförande och vice ordförande.</p>
160225	<p>Avstämningsmöte i Ale två timmar.</p> <p>Vi träffades för att stämma av inför avresan till Botswana. Deltog gjorde Host, Kommunfullmäktiges ordförande, Administrativa chefen, Utvecklings- och förvaltningssekreteraren, Kommunchefen samt vice ordförande i kommunfullmäktige.</p>

	<p>Vid genomgång av programmet fördelades vilka uppgifter vi har under bland annat vårt deltagande på ett Kgotla-möte. Hövdingen/Kgosi har traditionellt uppgiften att samla invånarna till dialog i olika ärenden. Frågorna som tas upp på ett Kgotla-möte kan vara lokala politiska spörsmål men Kgotla kan också fungera som rättsskipning i lokala tvistemål. Om man drar paralleller till Sverige historiskt kan Kgotla liknas vid både gamla tiders kommunalstämma (före 1954) och (lands) tinget på den tiden då landskapen utgjorde en administrativ enhet (1200-talet) där både rättsskipning och politiska angelägenheter avhandlades.</p> <p>Mitt uppdrag blev att prata om aktuell demokratiforskning i Sverige. Jag väljer att utgå från <i>Det våras för medborgardialoger</i> i 2014 års Demokratiutredning - <i>Delaktighet och jämlikt inflytande</i>. Varför utvecklas medborgardemokratin? Sverige - Botswana stora skillnader men också likheter.</p> <ul style="list-style-type: none"> - 100 år av representativ demokrati (står inför utmaningar) - Hållbar utveckling - Politikerna behöver input - Nya politiska rörelser - Möjligheter och risker med medborgardialog (genomförande, utvärdering)
160229	<p>Avresa till Botswana från Landvetter 18.50 tillsammans med Host, Kommunfullmäktiges ordförande, Administrativa chefen samt Utvecklings- och förvaltningssekreteraren.</p> <p>Flyg; Landvetter - Frankfurt - Johannesburg - Maun</p>
160301	<p>Ankomst till Maun. Gruppen från Ghanzi hämtar med bil för vidare transport till Ghanzi och incheckning på Kalahari Arms. Välkomstmiddag med gruppen från Ghanzi med flera. <i>Reception by Partnership Steering Group and Ghanzi Citizen Dialogue Team.</i></p>
160302	<p>Progress meeting. The two teams will be updating each other on their work with Citizen Dialogue so far.</p> <p>Möte på kommunhuset i Ghanzi med gruppen från Ghanzi. <i>Discussion on the following;</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>How do we do when it comes to education/teaching citizen dialogue to officers and politicians?</i> 2. <i>How can we develop the dialogue with citizens?</i> 3. <i>How can we make people who are effected but passive, interested in dialogue?</i> 4. <i>How did Ghanzi make all the people come to the dialogue about drop outs?</i> 5. <i>Ale Municipality to share Principles for citizen dialogue, see if they</i>

	<p><i>can be applicable to Ghanzi</i></p> <p>6. <i>Ghanzi to share experience with Kgotla meetings for the benefit of the Swedish team</i></p> <p>7. <i>Both teams to explore whether Kgotla consultations can be improved, brainstorm on alternative ways of consultation</i></p> <p>Botswanierna trycker på vikten av alla ska med, man måste nå alla, viktigt att lyssna, bemöta och återkoppla. "Not only questions about what to do but how to do it".</p>
160303	<p>Besök i Qabo på Qabo primary school.</p> <p><i>The team to appreciate the experience of Qabo on the education initiative to provide support to pupils.</i></p> <p><i>A talk with the Chobokwane Leadership on how they managed to come up with an actionable plan for the community and how they are managing with implementation.</i></p> <p>Ämnet för dagen förebyggande arbete med 'skol dropouts' och hur man motiverar eleverna att återvända till skolan. Hela gruppen från Sverige är mycket imponerade av hur många som deltar i arbetet (rektor, förstelärare, deputerade lärare, kurator, skolköterska, polis, socialarbetare, föräldraföreningens ordförande).</p> <p>De vanligaste orsakerna till att elever lämnar skolan är tonårsgraviditeter och missbruk samt att familjerna flyttar till farmer som ligger långt bort från skolan.</p> <p>Exempel på förebyggande arbete/åtgärder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gruppen tar kontakt med föräldrarna utifrån barnets perspektiv • Undervisning/rådgivning om preventivmedel och hälsorisker med graviditet ges • Preventivmedel finns • Abort är förbjudet • Barnarbete är förbjudet • Barnen har rätt att gå i skolan (inte skolplikt) <p>Många av de problem som Botswana har idag fanns i Sverige i början av 1900-talet. I Sverige har många likande problem försvunnit genom utbyggnaden av välfärdsstaten.</p>
160304	<p>Citizen Dialogue for Sustainable Development "Kgotla"</p> <p>Besök/deltagande i Kgotla, New Xade (se program). Heldag kommunchefen, borgmästaren samt gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi.</p>

	<p>En mycket intressant upplevelse att få delta på ett Kgotla-möte. Imponerande både som ceremoni och som dialogmöte. Tyvärr gick mycket information förlorad på grund av språket men vilken folkfest med flaggviftande skolbarn som välkomnade oss som långväga gäster.</p>
160305	<p>Avresa från Ghanzi - Maun 13.50</p>
160330	<p>Möte i Ale kommun</p> <p>Utveckling av invånardialog i Ale kommun - Deltagare invånardialoggruppen.</p> <p>Uppsummering av intrycken från Botswana, presentation av förslag till reviderade aktiviteter avseende 2016/17, avstämning av nuläget samt framtida behov för att kunna fullfölja uppdraget.</p>
160406	<p>Ortsutvecklingsmöte i Bohus 19 -21</p> <p>Jag deltog och observerade ett av de fem ortsutvecklingsmöten som hölls i kommunen under våren. Min spontana reaktion var att invånarnas frågor rörde många olika områden varav en del inte är en kommunal angelägenhet. Det imponerade att så många personer besökte mötet men åldersfördelningen bland deltagarna var något skev. Kommunen har en utmaning i att nå bredare grupper.</p>
160415	<p>Möten/intervjuer i Ale heldag kommunhuset i Nödinge. Två längre intervjuer samt möte med Host.</p> <p>Gruppen har ett gediget arbete framför sig med hur dialogarbetet ska fortgå. Mitt intryck är att det råder samstämmighet kring vad som behöver göras och i viss utsträckning hur det ska göras.</p>
160602	<p>Kloss AkUt-möte KTH, Stockholm</p> <p>Ett intressant möte kring erfarenheter av KLOSS AkUt. Det visade sig att alla var positiva till utbytet mellan akademi och avnämarna.</p>
160608	<p>Planeringsmöte i Ale, Gruppen summerade upp och planerade inför nästa partnerskapsträff i Ale.</p>
160809	<p>Gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi på besök i Ale. Välkomstmiddag tillsammans med gruppen från Ale kommun.</p>
160810	<p>Gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi på besök i Ale. Projektmöte på förmiddagen i Ale kommunhus. Besök på Förvaltningshögskolan med föreläsningar på eftermiddagen.</p>

	<p>En imponerande redovisning av Ghanzis pågående arbete. Bland annat beskrevs, som ett problem, en by där invånarna inte visade respekt för hövdingen/ dialogmötet. En intressant skillnad från hur vi ser på politiskt deltagande i Sverige.</p> <p>På eftermiddagen besöktes Förvaltningshögskolan, vi berättade om vårt samverkansarbete, två kollegor förläste om det svenska politiska systemet och om studier av medborgardialogarbete i 2014 års demokratiutredning <i>Delaktighet och jämlikt inflytande</i> (SOU 2016:5).</p>
160811	<p>Gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi på besök i Ale. Projektmöte inför rapport till ICLD på förmiddagen.</p> <p>Besök på "Young entrepreneurs in New Europe" på eftermiddagen. Ett av Ales många kreativa projekt "unga entreprenörer".</p>
160812	<p>Gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi på besök i Ale. Projektmöte inför år tre av samarbetet samt enskilda intervjuer med de tre besökarna från Botswana.</p> <p>Jag intervjuade deltagarna från Ghanzi en och en. Vi uppehöll oss framförallt kring vad de hade lärt sig genom samarbetet med Sverige och vad de förvånades över. Här nämndes bland annat vårt sätt att organisera välfärden (exempelvis hur vi arbetar med att funktionshindrade ska få egen försörjning), att vi är så individuella (inte tar ansvar för familjen i vid mening).</p>
161003	<p>Lunchseminarium på Förvaltningshögskolan <i>Medborgardialog: innovation för ett hållbart samhälle</i> (Citizen Dialogue: a key for sustainable development) - Kolv, KLOSS AkUt</p>
161124 - 161126	<p>Deltagande i Nordiska Kommunforskarkonferensen i Oslo Presentation och deltagande på NORKOM 24-25 november 2016 <i>Medborgardialog: innovation för ett hållbart samhälle - Utveckling av medborgardialog i Ale kommun i samarbete med Ghanzi District i Botswana</i></p>
170127	<p>Working - paper till ICLD KLOSS AkUt - <i>Utveckling av medborgardialog, ett samarbete mellan Ale kommun och Ghanzi District i Botswana</i></p>
170227	<p>Avresa från Göteborg Landvetter - Frankfurt - Johannesburg - Maun</p>
170228	<p>Ankomst Maun Reception by Partnership Steering Group and Ghanzi Citizen Dialogue Team</p>

	Welcome dinner, Citizen Dialogue Teams and the Steering Group only
170301	<p><i>Progress meeting- Ghanzi Township – Council Chambers</i> <i>The two teams will be updating each on their work with Citizen Dialogue so far</i></p> <p>Discussion on the following;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>What do we do when it comes to education/teaching citizen dialogue to officers and politicians?</i> 2. <i>How can we develop the dialogue with citizens?</i> 3. <i>How can we make people who are affected but passive, interested in dialogue?</i> 4. <i>How did Ghanzi make all the people come to the dialogue about drop outs?</i> 5. <i>Ale Municipality to share Principles for citizen dialogue, see if they can be applicable to Ghanzi</i> 6. <i>Ghanzi to share experience with Kgotla meetings for the benefit of the Swedish team</i> 7. <i>Both teams to explore whether Kgotla consultations can be improved, brainstorm on alternative ways of consultation</i>
170302	<p>Gantsi - Dialogue with two settlement leadership (Qabo & New Xade), Day Care Teachers, PTA, Home Economics, Bokamoso Trust & Kuru Development Trust (All key stakeholders) – <i>To identify the needs of the two Day Care Centres and Day care Centres Teachers.</i></p> <p>Dialogue with two settlement leadership (Qabo & New Xade), Day Care Teachers, PTA, Home Economics, Bokamoso Trust & Kuru Development Trust (All key stakeholders) – <i>Drawing/Mapping the way forward on how the two day care centres are going to be assisted.</i></p>
170303	<p>Chobokwane - Attending Kgotla meeting where the Chobokwane community will be evaluating the Farm Board Community Action Plan – <i>To appreciate how Dialogue sessions are held besides the two pilot areas (Qabo & New Xade). To gain experience on how communities are engaged in their development issues.</i></p>
170304	<i>Departure: Swedish Team</i>
170314	Uppföljningsmöte i Ale
170406	Presentationsföreläsning för kommunfullmäktige i Ale, Arlafors
170509	Möte med kommunfullmäktiges ordförande
170607	Deltagande vid utbildningstillfälle för kommunfullmäktiges ledamöter
170808	Gruppen från Ghanzi anländer

170809	<p>Gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi på besök i Ale. Project meeting - Report on experiences from the workshops. (a committee will be present) (e-petitions)</p> <p>Project meeting - Report on action plan and achieved objectives. Discussion. The way forward.</p>
170810	<p>Gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi på besök i Ale.</p> <p>Guided tour 'Älvrummet'</p> <p>Föreläsning på Förvaltningshögskolan - The Swedish Model - the 20th century Swedish intellectual, cultural and political history, especially the emergence of the Swedish variety of the welfare state.</p>
170811	<p>Gruppen för Partnerskaps- och medborgardialogarbetet i Ghanzi på besök i Ale. Project meeting - Final report to ICLD Way forward for citizen dialogue in Ale and Ghanzi. What will happen when the project is over?</p>
170907	<p>Möte i Ale om slutrapporten till ICLD</p>

Bilaga 2 Intervjumallar

Intervjufrågor Ale

Vad är din roll:

- i kommunen
- i medborgardialogen
- i samarbetet med Ghanzi

Engagemang

Vad är syftet/visionen/målet med medborgardialog?

Varför behövs medborgardialog?

Hur definierar du medborgardialog?

Varför är, enligt dig, Ale bra på att arbeta med demokratiutveckling?

Vem tog initiativ till medborgardialog (politiker, tjänsteperson, invånare)?

Varför tror du att Ale är lyhörda för förändring/utveckling?

Demokratisyn

Är den representativa demokratin otillräcklig?

Är medborgardialog, enligt dig, en framkomlig väg för att stärka demokratin?

Vad är det som gör medborgardialog framgångsrikt?

Inom vilka politikområden har medborgardialog används?

Finns det risker med att släppa in medborgarna:

- starka grupper
- starka invånare/medborgare
- resursstarka grupper/personer
- eldsjälar positivt/negativt

För- och efterarbete

I vilket skede kommer medborgardialogen in?

Hur "arbetar" ni/tar vara medborgardialogens material?

Hur mottar politikerna sammanställningarna?
Har ni en gemensam strategi för hur medborgardialog ska hanteras (politiker och tjänstemän)?
Beskriv hur ni har gått tillväga.
Är medborgardialog ett framgångsprojekt?
Har ni en kommunikationsstrategi?
Varför tror du att Ale är framgångsrika på demokratiutveckling
Vad är nyckeln till framgång? Politiker, tjänstemän, engagemang

Vilka är era främsta erfarenheter från,

- Medborgardialogen,
- Ghanzi

Frågor kring kunskapsutbytet mellan Ale och Ghanzi

Kunskapsutbyte

Vad är den viktigaste kunskapen du har fått genom samarbetet Ale/Ghanzi?

- du personligen
- din organisation

Har samarbetet förändrat ert sätt att arbeta med medborgardialog?

Om ja i så fall hur/ i vilket avseende:

- kommunikationen med medborgarna
- vilka frågor tar ni upp till dialog

Om nej varför:

- kulturella skillnader
- skillnader i demokratisyn/traditioner

Medborgarens roll och möjligheter (ex vad leder dialogen till?)

- skillnader och likheter

De två problemområden ni framhåller att ni har (inkludering och skolresultat)

Inkludering

I intervjuerna framkommer att ni har liknande problem inom vissa områden som exempelvis;

- att locka människor till deltagande
- Ale har svårt att få medelålders att komma på dialogmöten
- Ghanzi ser en utveckling mot att unga människor inte deltar lika mycket som äldre.

Utifrån de problem ni tycker att ni delar, hur har samarbetet förändrat/lett framåt.

- själva deltagandet i dialogmöten
- kommunikationen med medborgarna

Skolan

Ni arbetar med school dropouts även om det sker utifrån olika horisonter, vad har ni lärt er av varandra?

- elevers möjligheter
- elevers deltagande/inflytande

Framtiden

Hur ser ni på medborgardialogen roll i framtiden (10, 20, 30 år)

- viktig
- oviktig

Questions regarding the exchange of knowledge between Ale and Ghanzi

Knowledge exchange

What is the most important knowledge you have gained through cooperation Ale/Ghanzi?

- You personally
- Your organization

Have the cooperation changed the way you work with the Citizen dialogue?

If yes, how/in what respect:

- Communication with citizens
- What issues you bring up in the dialogue

If no, why:

- Cultural differences
- Differences in understanding of democracy/traditions

The citizen's role and opportunities (eg what does the dialogue lead to?)

- Differences and similarities

The two problem areas you emphasize (inclusion and school results)

Inclusion

The interviews disclose that you have similar problems in some areas such as;

- To get people to participate
- In Ale it has been difficult to get middle-aged to go to the dialogue meetings
- In Ghanzi you see a trend that young people do not participate as much as the elderly do

Based on the problems you share, how has the collaboration changed or moved forward

- The participation in the dialogue meetings
- Communication with citizens

School

You work with school dropouts albeit from different horizons; what have you learned from each other?

- Students' opportunities
- Student involvement/influence

The future

How do you see the role of citizen dialogue in the future (10, 20, 30 years)

- Important
- Unimportant

Förvaltningshögskolans rapporter: (pris inkl porto+moms)

18:144 Kerstin Bartholdsson	90:-
<i>Utveckling av medborgardialog – ett samarbete mellan Ale kommun och Ghanzi District i Botswana</i>	
17:143 Lena Kindborg	90:-
<i>64 % män. Kvinnor och män i kurslitteraturen vid Förvaltningshögskolan</i>	
17:142 Robin Andersson	140:-
<i>Samverkan i demokratins försvar. En studie om den offentliga sektorn, civilsamhället och arbetet mot våldsbejakande extremism</i>	
17:141 Malin Isaksson	140:-
<i>Kunskapsstaden Göteborg – varför och för vem? Tre organisationers syn på kunskap och Göteborg som kunskapsstad 2000–2016</i>	
16:140 Therese Jakobsson och Helena Richardsson	140:-
<i>Politik och förvaltning på nätet</i>	
16:139 Carl Odhnoff	90:-
<i>Att förstå EBP. Översättningar av idén om en evidensbaserad praktik i den svenska socialtjänsten</i>	
16:138 Kerstin Bartholdsson och Ylva Norén Bretzer	90:-
<i>Samordnande samverkan – En utvärdering av Samordningsförbundet Vänersborg/Mellerud</i>	
16:137 Hanna Hellgren	90:-
<i>Mellan pedagogisk professionalism och marknadsmässiga tekniker – Institutionella logiker i organisering av förskolan</i>	
15:136 Nazem Tahvilzadeh	140:-
<i>Socialt hållbar stadsutveckling? Stadsdelsnämnderna, stadsutvecklarrollen och sociala konsekvensanalyser i planeringen av Göteborgs stad.</i>	
15:135 Gustaf Kastberg	140:-
<i>Ändamålsenlig organisering. Förvaltningsstruktur, målkomplexitet och förändrad omvärld</i>	
15:134 Inga-Lisa Adler	140:-
<i>Medskapardemokrati. Interaktiva styrningsprocesser och medskapande dialogarbetssätt</i>	
15:133 Johan Sandén	140:-
<i>Mer papper, klokare barn? Hur lärares administrativa arbete kan påverka kvaliteten i skolan</i>	
15:132 Andreas Lundstedt	140:-
<i>Styrmedlens outtalade politik. En av studie av New Orleans kulturekonomiska landskap</i>	
15:131 Kristofer Johansson	90:-
<i>Den svenska polisens yrkeskultur. En studie av polisstudenters utbildningslitteratur</i>	
14:130 Oliver Bjerhem och Peter Rundblom Andersson	140:-
<i>Är ni med på noterna? En studie om kommunala redovisningsval och notavvikelser</i>	

14:129 Anna Laurell och Jessica Moström Axelfelt <i>The Socio-Economic Impacts of CSR. A Case Study of Swedish-related Companies and Corporate Social Responsibility in Vietnam</i>	140:-
14:128 Louise Holm och Osvaldo Salas <i>Investeringskalkyl och beslutsteori. Verktyg för beslutsfattande under osäkerhet</i>	90:-
13:127 Maja Rhodin Edlund <i>Where did all the women go? Representation of women and men in the Standing Committees of the European Parliament</i>	140:-
13:126 Erik Bergman <i>Interkommunal samverkan – en nödvändig lösning på kommunala utmaningar</i>	140:-
13:125 Angelica Börjesson och Marcus Starcke <i>Politiska granskare. Den kommunala revisionens roll för kommunalt ansvarsutkrävande</i>	140:-
12:124 Mats Bengtsson och David Karlsson <i>Demokratiens svängrum. Lokalpolitikens roll i den specialreglerade verksamheten</i>	60:-
12:123 Osvaldo Salas <i>Samhällsekonomska utvärderingar</i>	90:-
12:122 Marcus Johansson <i>De som jagar makt mellan himmel och jord. – Om det civila samhällets roll vid implementeringen av jaktpolitiska EU-direktiv.</i>	140:-
11:121 Oskar Johansson <i>Lika men olika? – redovisning av effektivitet inom statliga myndigheter</i>	60:-
11:120 Louise Skoog <i>Alla följer partilinjen – en studie om hur kommunpolitiker tolkar sitt mandat i praktiken</i>	60:-
10:119 Osvaldo Salas, César Villanueva och Rebecka Villanueva Ulfgård <i>Välfärdspolitik under utveckling i Mexico</i>	60:-
10:118 Petra Svensson <i>”Den nya svenskinspirerade föräldrapenningen har haft avsedd verkan” - En studie av den tyska föräldraförsäkringens förändring ur ett jämställdhetsperspektiv</i>	60:-
10:117 Andrea Egerlundh och Isabella Enbågen <i>När det ideella blir offentligt... eller när det offentliga blir ideellt</i>	60:-
10:116 Elin Jakobsson <i>En jämförande studie om möjligheten till ansvarsutkrävande i governance tidevarv</i>	60:-
10:115 Sara Bansmann <i>Global Policy Making on Climate Refugees – What is the Problem?</i>	60:-
10:114 Margareta Lundberg Rodin <i>Bör staten försvara sig mot sina antagonister? Moderaternas och Socialdemokraternas ställningstaganden i FRA-frågan</i>	60:-
10:113 Moa Aronsson <i>Chefer i korstryck. Att hantera krav i politiskt styrda organisationer</i>	60:-
10:112 Richard Vahul <i>Medfinansiering Om relationen mellan stat och kommun i infrastrukturprojekt</i>	60:-
<i>På väg mot en förbättrad kommunal redovisning. Konsekvenser av ett förändrat balanskrav</i>	60:-

- 09:111 Osvaldo Salas
Från utvandringsland till invandringsland. En analys av migrationsströmmar till och från Chile.
- 09:110 David Ljung 60:-
Does Network Management Matter? The Coordination of Integration Policy Delivery at the Local Level in Sweden
- 09:109 Johan Strömblad 60:-
Kan nätverksstyrning förenas med folkstyrelse? Stadsbyggnad, governance och demokrati i planeringen av Norra och Södra Ålvstranden i Göteborg
- 09:108 Gustaf Rönneklev 60:-
Att kasta pengar i sjön? En undersökning av nystartsjobbets direkta undanträngningseffekter
- 09:107 Adiam Tedros 60:-
Lokala krisaktörer – Katastrofolontärer eller profitörer? Den lokala krisanteringen i två kommuner under stormarna Gudrun och Per.
- 08:106 Annika Berggren 60:-
Jämn könsfördelning på höga chefsnivåer. En studie om framgångsfaktorer
- 08:105 Christina Alvelins och Gabriella Sjöman slut
Vem tar ansvar för de nollplacerade? Om rehabilitering och försörjning för sjuka utan inkomst
- 08:104 Nathalie Munteanu 60:-
Det bästa av två världar. - En studie om kommunala självstyrande skolor som hybrider i det svenska utbildningssystemet.
- 08:103 Helena Öhrvall 60:-
De nya moderaterna? Om moderaternas socialpolitik i retorik och praktik under perioden 1999-2007
- 08:102 Lotta Valinder 60:-
Pengar är inte allt. En studie av fyra högstadieskolor i Mellansverige.
- 08:101 Niklas Andersson 60:-
De som fiskar efter makt. Om svensk fiskepolitik och intresseorganisationernas inflytande.
- 08:99 Andreas Ivarsson 60:-
Från Gudrun till Per – om kommunal krisantering, erfarenheter och förändring
- 08:98 Lars Johansson 60:-
Tjänsteförseelse - Disciplinansvar och påföljder i rättspraxis
- 08:97 Mathias Henriksson 60:-
Arenapolitik på 2000-talet – om kommuner som bestämmer sig för att satsa på en ny idrotts- och evenemangsarena
- 08:96 Staffan Kling 60:-
Organisationskulturens betydelse för hantering av tomrum
- 07:95 Andreas Gustavsson och Stefan Laang 60:-
Prat och handling – en studie om kommunernas pensionsredovisning.
- 07:94 Osvaldo Salas 60:-
Miljöhänsyn lönar sig. Samhällsekonomiska följder av luftföroreningsminskningen i två peruanska städer: En cost-benefit-analys.

07:93 Marie Persson	60:-
<i>Lojalitet & Konflikt. - En studie av förstalinjenchefens delade lojalitet inom hemtjänsten.</i>	
07:92 Emil Gustafsson, Michael Nilsson	60:-
<i>Varför bäst i klassen?</i>	
<i>- En jämförandestudie av högstadieskolor i Göteborg</i>	
07:91 Adrian Nählinder	60:-
<i>"Nej, gudskelov". Om (förekomsten av) styrning och påverkan av hur professionella organisationer arbetar med högskolans tredje uppgift.</i>	
07:90 Osvaldo Salas	60:-
<i>Rörligheten på arbetsmarknaden bland invandrare. En litteraturoversikt.</i>	
07:89 Daniel Bernmar	60:-
<i>Aktörer, nätverk och spåragnar: EN studie i organiserandet av ett trafikpolitiskt projekt</i>	
07:88 Viveka Nilsson	60:-
<i>Genusperspektivet vid Sahlgrenska akademien</i>	
06:87 Lena Lindgren	60:-
<i>Arbetsmarknadspolitik "på det nedersta trappsteget". En utvärdering av projekt ENTER.</i>	
06:86 Sara Brorström	60:-
<i>Något utöver det vanliga - en studie av sex kommunala projekt.</i>	
06:85 Jane Backström	60:-
<i>Inget är för evigt - en studie av sextimmarsdagen i Kiruna.</i>	
06:84 Pierre Donatella	60:-
<i>Bra och dåliga årsredovisningar - En studie om kvalitetsskillnader.</i>	
06:83 Vicki Johansson red.	slut
<i>Tillsynens mångfasetterade praktik inom det sociala och hälso- och sjukvårdsområdet.</i>	
06:82 Anders Björnsson	60:-
<i>Max Weber - inblickar i en tid och ett tänkande.</i>	
06:81 Alexander Baena	60:-
<i>Varför slösas det samtidigt som det sparas? - en studie om budgetproblematik i kommunal verksamhet.</i>	
06:80 David Karlsson	60:-
<i>Den svenska borgmästaren. Kommunstyrelsens ordförande och den lokala demokratin.</i>	
05:79 Kerstin Bartholdsson	60:-
<i>Tre nyanser av grönt: Om betydelsen av kommunala miljöchefers personliga engagemang för miljön.</i>	
05:78 Björn Brorström, Stellan Malmer, Viveka Nilsson	60:-
<i>Varför tillväxt i kommuner? En studie av nyckelaktörers uppfattningar</i>	
05:77 Thomas Vilhelmsson	60:-
<i>Kommunala pensionsavsättningsbeslut.</i>	
05:76 Henry Bäck, Folke Johansson & Adiam Tedros	60:-
<i>Ledarskap och lokalsamhälle i lokal politik - Fyra politiska initiativ i Göteborg och Stockholm i komparativ belysning.</i>	
05:75 Östen Ohlsson & Björn Rombach	60:-
<i>Den friska organisationen.</i>	
05:74 Henry Bäck, Nina Granqvist, Siv Sandberg, Sundback	60:-
<i>Svenskt och finskt i kommunerna.</i>	

5:73 Charlotta Ekman	
<i>Varför görs det ris i Åhus? Om mötet mellan näringslivspolitik och etableringsstrategi.</i>	
05:72 Sven Siverbo (red.)	60:-
<i>Evolutionsteori för offentliga organisationer.</i>	
05:71 Nazem Tahvilzadeh	60:-
<i>Minoritetsmedier i Göteborgs Stad. En studie om integration, makt och icke-beslut i stadspolitiken.</i>	
05:70 Sven Siverbo	60:-
<i>Inkomstutjämnning och kommunalekonomiska incitament</i>	
05:69 Andreas Ivarsson	60:-
<i>På väg mot paradoxala resultat? En studie av möjligheter till ökad handlingskraft genom resultatstyrning av sektorsövergripande frågor inom statsförvaltningen med jämställdhetspolitiken som exempel.</i>	
05:68 Sofie Cedstrand	60:-
<i>Idealism till salu? Om ideella organisationers strategival och dess demokratiska betydelse.</i>	
04:67 David Karlsson & Carina Andersson	
<i>84% män. Kvinnor och män i kurslitteraturen.</i>	60:-
04:66 Björn Brorström & Sven Siverbo	
<i>Skatthöjning enda lösningen? Om ekonomiska problem och behov av avceremonialisering och självständighet.</i>	60:-
04:65 Anders Falk	
<i>Varför lyckades Geriatriken? En fallstudie av två verksamhetsområdens implementering av balanserad styrkort inom hälso- och sjukvården.</i>	60:-
04:64 Daniel Lindin & Josip Mrnjavac	
<i>Varför blir det detta pris? En studie i hur kommuner sätter sina tomtpriser.</i>	60:-
04:63 Elisabeth Ravenshorst	
<i>Den sensuella organisationen . Ett perspektiv på kommuner och dess chefskap.</i>	60:-
04:62 Katrin Söderlind	
<i>Målstyrning av grundskolan. En fallstudie i Partille kommun.</i>	60:-
04:61 Henry Bäck och Maritta Soininen	
<i>Politisk annonsering eller nätverkande? Uppföljning och utvärdering av partiernas särskilda informationsinsatser till invandraväljare vid 2002 års val.</i>	60:--
04:60 Anette Gustafsson	
<i>Vem är feminist? Om politiska könsideologier i svensk kommunpolitik.</i>	60:-:-
04:59 Henry Bäck	
<i>Av de många ett. Västra Götlandsregionens politiker. Partipolitiska och territoriella skiljeliner Göteborg: Förvaltningshögskolan.</i>	60:--
04:58 Tobias Johansson	
<i>Kollision eller konfirmation? - Ett möte mellan transaktionskostnadsteorin och kommunal äldreomsorg.</i>	60:--
04:57 Anna Berg och Charlotta Fagring	
<i>Internationella reglers påverkan på kommunal redovisning -Ett resultat av anpassning eller anpassning som ett resultat</i>	60:--

04:56 Aida Alic och Pernilla Wallén	
<i>Centralisera mera? Hur organiseras inköpsfunktionen i en kommun för en bättre efterlevnad av LOU?</i>	60:-
03:55 Mats Lindblad	
<i>Perspektiv på europeisk integration i svensk riksdag. Jämförande analyser av riksdagsdebatterna om grundlagsändringarna 1994 och 2003 angående överlåtelse av beslutsrätt till EG/EU.</i>	60:-
03:54 Mia Davidsson	
<i>Kommunala upphandlare - En studie om hur de fattar beslut.</i>	60:-
03:53 Mats Bengtsson	
<i>Kvinnor och Män i lokalpolitiken.</i>	60:-
03:52 Peter Arkevåg, Björn Brorström, Carina Andersson och Tobias Johansson	
<i>För bra för för få - Årsredovisningar inom staten.</i>	60:-
03:51 Johan Berlin och Eric Carlström	
<i>Balans eller nonchalans? - En studie av kommuner som beviljats extra finansiellt stöd av staten.</i>	60:-
03:50 Roger Andersson	
<i>Praktisk kommunal upphandling.</i>	60:-
03:49 Carina Andersson med flera	
<i>Intervjuer.</i>	60:-
03:48 Kajsa Värna och Birgitta Örnfeldt	
<i>Långlivade förvaltningschefer - strateger som verkar utan att synas.</i>	60:-
02:47 Paula Rodrigo Blomqvist	
<i>Från assimilation till separation. Den finska invandrargruppens krav på finskspråkig undervisning.</i>	60:-
02:46 Henry Bäck, Gunnar Gjelstrup, Folke Johansson, Jan Erling Klausen (red)	
<i>Lokal politik i storstad - stadsdelar i skandinaviska storstäder.</i>	60:-
02:45 Lena Andersson-Felé	
<i>När gamla vårdar ännu äldre ...</i>	60:-
02:44 Björn Brorström och Sven Siverbo	
<i>Framgångsrik vändning.</i>	60:-
02:43 Ann-Charlotte Bengtsson och Eva-Britt Pettersson	
<i>Modell för kvalitetsmätning inom äldreomsorgen - Finns det något samband mellan kvalitet och kostnad?</i>	60:-
02:42 Joacim Rydmark	
<i>Beslut under osäkerhet - En experimentell mikrovärldsstudie av metoder för att hantera osäkerhet vid ledning och beslutsfattande i komplexa och dynamiska miljöer.</i>	60:-
02:41 Anna Holmqvist	
<i>Beslutsprocesser och investeringskalkyler i fastighetsbranschen. En jämförelse mellan allännyttiga och börsnoterade fastighetsbolag.</i>	60:-
02:40 Carina Andersson	
<i>Tidens ekonomi.</i>	60:-
02:39 Patrik Johansson	
<i>Vem tar notan? Skandaler i svensk offentlig sektor.</i>	60:-

02:38 Conny Pettersson	60:-
<i>Från Global idé till lokal praktik - Om näringspolitik för hållbar utveckling.</i>	
02:37 Gustaf Kastberg	60:-
<i>Omsorg om Marknaden - En studie av hur reglerna på en offentlig marknad skapas och förändras.</i>	
01:36 David Karlsson	60:-
<i>Sveriges kommunala kulturpolitiker.</i>	
01:35 Anders Björnsson	60:-
<i>Systemskiften - En explorativ essä.</i>	
01:34 Henry Bäck, Sven Siverbo och Björn Brorström	60:-
<i>Ny politisk organisation i Härryda och Stenungsund.</i>	
01:33 Maria Palm	60:-
<i>Maxtaxa - en studie av nytt avgiftssystem inom den kommunala barnomsorgen.</i>	
01:32 Alexandra Jönsson	60:-
<i>Den sociala dialogen i EU och jämställdheten i Europa.</i>	
01:31 Björn Brorström och Pär Falkman	60:-
<i>Kommunal redovisning - teoriutveckling.</i>	
01:30 Niklas Theodorsson	60:-
<i>Det lokalas uppror - Om aktionsgrupper i den kommunala demokratin.</i>	
00:29 Theresa Larsen	60:-
<i>Kommunerna som arbetsgivare.</i>	
00:28 Björn Brorström	60:-
<i>Kommunalekonomen - några funderingar om förutsättningar, förhållningssätt och professionell utveckling.</i>	
00:27 Östen Ohlsson & Björn Rombach	60:-
<i>Organisationspyramiden och Buridans Åsna - en lagom teori.</i>	
00:26 Jenny Svärd	60:-
<i>Bestående nätverk - en studie av den sociala dimensionens betydelse.</i>	
00:25 Lillemor Bergman och Virginia Leinen	60:-
<i>Ekonomisk information i vården - en studie om styrmodellens påverkan på förhållningssättet till ekonomisk information.</i>	
00:24 Rolf Solli, Peter Demediuk and Rob Sims	60:-
<i>Chief Finance Officer in local government - Sweden vs Australia.</i>	
00:23 J. Henrik Bergström	60:-
<i>Hur ölskatterna sänktes - Om lobbning, pilsner och pluralism.</i>	
99:22 Björn Brorström	60:-
<i>Institutioner och institutionell förändring Perspektiv, teori och tillämpning på kommunal utveckling.</i>	
99:21 Ylva Mühlenbock	60:-
<i>När det lokala tar hand om det centrala Hur två kommuner omvandlar den statliga styrningen av skolan.</i>	
99:20 Malgorzata Erikson	60:-
<i>Frihet inom rollen - den politiska ledningens betydelse för en kommuns utveckling i ett längre perspektiv.</i>	

99:19 Sven Siverbo	
<i>Kommuner och ekonomisk kris - en studie av kommuner som sökt extra finansiellt stöd av staten.</i>	60:-
99:18 Pär Falkman	
<i>Statlig redovisning ur två perspektiv.</i>	60:-
98:17 Anette Gustafsson, David Karlsson och Paula Rodrigo Blomqvist	
<i>Forskning att räkna med - tre kvantitativa studier om den lokala demokratin förutsättningar.</i>	60:-
98:16 Katarina Orrbeck	
<i>Finansiella rapporter och ekonomiska krav - politikernas perspektiv.</i>	60:-
98:15 Björn Brorström och Rolf Solli	
<i>Ekonomistyrning har betydelse.</i>	slut
98:14 Björn Rombach	
<i>Nöjdhetsmätningar - en kritisk granskning av attitydundersökningar i sjukvården.</i>	slut
98:13 Björn Brorström, Henry Bäck, Sven Siverbo och Annika Svensson	
<i>Ingen nämnd - Stenungsunds modell för vitalisering av kommunalpolitiken.</i>	60:-
98:12 Henry Bäck och Folke Johansson	
<i>Politisk decentralisering i skandinaviska storstäder.</i>	60:-
98:11 Sven Siverbo	
<i>Kapacitet att handla? Om politisk styrning och omprövning av verksamhet på lokal nivå.</i>	60:-
97:10 David Karlsson	
<i>Kommunerna och rättvisan.</i>	60:-
97:9 Patrik Johansson och Jonas Persson (red)	
<i>KommunAktuellt nummer 5 1997 - sju betraktelser.</i>	60:-
97:8 Björn Brorström och Bo Hallin	
<i>Varför är kommuner framgångsrika? En studie av framgångens kännetecken och orsaker.</i>	slut
97:7 Östen Ohlsson och Björn Rombach	
<i>Res pyramiderna.</i>	60:-
97:6 Hasse Ekstedt och Stellan Malmer	
<i>Ränta är priset för att vänta - En analys av den kommunala kalkylräntan.</i>	60:-
97:5 Björn Brorström, Rolf Solli och Östen Ohlsson	
<i>Minihandbok i utovärdering.</i>	slut
96:4 Anna Cregård och Patrik Johansson	
<i>89 % män - Vem skriver kurslitteraturen?</i>	60:-
96:3 Rolf Solli	
<i>Kommunalekonomen i imperfektum, presens, futurum eller i cyberspace.</i>	slut
96:2 Henry Bäck och Maritta Soinen	
<i>Invandrarna, demokratin och samhället.</i>	60:-
96:1 Björn Brorström och Björn Rombach	
<i>Kommunal förändringsobenägenhet.</i>	60:-